

Νιάουστα

ΤΡΙΜΗΝΙΑΙΟ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟ ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΗΣ ΕΤΑΙΡΕΙΑΣ ΝΑΟΥΣΑΣ

Ετος 25ο

ΙΑΝΟΥΑΡΙΟΣ - ΜΑΡΤΙΟΣ 2001

ΑΡ. ΤΕΥΧΟΥΣ 94

ΑΡΙΘΜ. ISSN 1106- 2118

Τα “καμένα”

Η πτώση των κολοσσών

Με αφορμή την πρώτη απογραφή

Η "ΝΙΑΟΥΣΤΑ" ΣΤΗΡΙΖΕΤΑΙ
ΣΤΗΝ ΑΓΑΠΗ ΣΑΣ

ΠΑΡΑΚΑΛΟΥΜΕ ΝΑ ΜΕΡΙΜΝΗΣΕΤΕ
ΓΙΑ ΤΗΝ ΑΝΑΝΕΩΣΗ ΤΗΣ
ΣΥΝΔΡΟΜΗΣ ΣΑΣ

*Το ωραιότερο δώρο για τους
φίλους σας:*

Μιά συνδρομή στο περιοδικό

" Νιάουστα "

Περιεχόμενα:

<u>Ιστορικά</u>	<u>Σελίδα</u>
Ιωάννη Καρατσιώλη: Οι έρεινες για τον τάφο του Μεγάλου Αλεξάνδρου.....	4
Ελένης Μήτσιαια - Ζεγκίνη: Με αφορμή την απογραφή.....	7
Γεωργίου Τουσίμη: Αρχείο Μακεδονικού Αγώνα.....	11
<u>Ερευνα</u>	
Παύλου Κυριακίδη: Ιερός ναός Ζωοδόχου Πηγής.....	14
<u>Ας θυμηθούμε</u>	
Λευκής Σαμαρά: "Τα Καμένα".....	24
Πέτρου Δεινόπουλου: Πασχαλινά έθιμα στη Νάουσα.....	30
Καρτιροῦσαν τον χαλασμό.....	31
<u>Αναλύσεις</u>	
Κώστα Κούσουλα: Η Νάουσα και τα κρασιά της.....	32
Δημήτρη Βλάχου: Η πτώση των κολοσσών.....	36
<u>Εις μνήμην</u>	
Λευκής Σαμαρά: Δημήτριος Μήτσιαιας.....	42
<u>Επίκαιρα θέματα</u>	
Ένα γιγάντιο έργο ...αναζητεί εκδότη.....	45
<u>Εκδόσεις</u>	
"Η θλιμμένη προγκίπισσα".....	46
Τιμητική βραδιά συγγραφέων.....	47
<u>Τέχνη και πολιτισμός</u>	
Δημήτρη Βάντση: Ιφιγένεια εν Αυλίδι.....	48

Σημείωμα Σύνταξης

Αγαπητοί φίλοι

Χρόνια πολλά

Ο απροσδόκητος θάνατος του πολύτιμου συνεργάτη μας Γεωργίου Τουσίμη βρήκε την έκδοση αυτού του τεύχους της "ΝΙΑΟΥΣΤΑΣ" σχεδόν έτοιμη, χωρίς να μπορεί να του αποδώσει την τιμή που του αξίζει. Έτσι το επόμενο τεύχος μας θα αφιερωθεί στον μεγάλο αυτό ερευνητή του Μακεδονικού Αγώνα.

Α.Σ.

"ΝΙΑΟΥΣΤΑ"

ΤΡΙΜΗΝΗ ΠΕΡΙΟΔΙΚΗ ΕΚΔΟΣΗ
ΤΗΣ ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΗΣ ΕΤΑΙΡΕΙΑΣ ΝΑΟΥΣΑΣ
"ΑΝΑΣΤΑΣΙΟΣ ΜΙΧΑΗΛ Ο ΛΟΓΙΟΣ"

ΙΑΝΟΥΑΡΙΟΣ - ΜΑΡΤΙΟΣ 2001

Έτος 25ο - Τεύχος 94
Αριθμός ISSN 1106 2118

ΙΔΡΥΤΕΣ:

Σύλλογος Αποφοίτων Νάουσας, (+)Οδυσσεύς Ντανάπουλος

ΣΥΝΤΑΚΤΙΚΗ ΕΠΙΤΡΟΠΗ:

Λευκή Σαμαρά, Κώστας Μπλιάτσας, Ελένη Μήτσιαια - Ζεγκίνη, Αλέξανδρος Οικονόμου

ΓΡΑΦΕΙΑ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟΥ:

Δημοτική Βιβλιοθήκη Νάουσας
Διον. Σολωμού 3 Τ.Κ. 59200 ΝΑΟΥΣΑ
Τηλ. 0332/24102 & 22575

ΑΝΤΙΠΡΟΣΩΠΟΣ ΒΕΡΟΙΑΣ:

Γιάννης Καρατσιώλης - Γεωργίνος τηλ. 60331

ΕΞΩΦΥΛΛΟ: Η ομάδα της Νάουσας τη χρυσή εποχή

ΣΕΛΙΔΟΠΟΙΗΣΗ: ΕΚΔΟΤΙΚΗ ΑΙΓΙΝΙΟΥ

ΥΠΕΥΘΥΝΟΣ ΤΥΠΟΓΡΑΦΕΙΟΥ

Παναγιωτής Πέτρος ΚΑΤΕΡΙΝΗ

*Διακίνηση περιοδικών
Εμβάσματα - συνδρομές:*

Λευκή Σαμαρά

Γκαρνέτα 17 - τηλ. (0332) 22.575

Δημοτική Βιβλιοθήκη Νάουσας

Σολωμού 2 τηλ. (0332) 24102

Τιμή τεύχους	1000
Ετήσια συνδρομή ιδιωτών	4000
Δήμοι - Κοινότητες - Συν/σμοί	6000
Εξωτερικού δολλάρια	50

Οι έρευνες για τον τάφο του Μεγάλου Αλεξάνδρου

του Ιωάννη Καρατσιώλη

Στην περιοχή μας είχαμε την τύχη να γεννηθεί και να μεγαλώσει, να εκπαιδευθεί και να αρχίσει το μεγάλο έργο του εκπολιτισμού, ο μεγαλύτερος στρατηλάτης όλου του κόσμου και όλων των εποχών, βασιλεύς της Μακεδονίας Αλέξανδρος. Η Πέλλα ήταν η πρωτεύουσα του μεγάλου Μακεδονικού κράτους και στη Μίεζα, (δίπλα στη Νάουσα), στο σημείο που βρίσκονται σήμερα οι πηγές των Ισβορίων, ήταν η Σχολή, στην οποία μαθήτευσε ο μεγάλος αυτός Έλληνας, δίπλα στον εξίσου μεγάλο διδάσκαλο του και φιλόσοφο Αριστοτέλη τον Σταγειρίτη.

Ομως ενώ για τη γέννησή του δεν υπάρχει αμφιβολία καμιά, αφού αυτή έγινε στην Πέλλα καθώς και για τον τόπο του θανάτου του, που έγινε στη Βαβυλώνα, μεγάλη διαμάχη και διάσταση απόψεων υπάρχει ως προς το μέρος που

ετάφη: Ορισμένοι αρχαιολόγοι υποστηρίζουν, ότι τάφηκε στη Μέμφιδα, άλλοι στην Αλεξάνδρεια και άλλοι στην έρημο Σίονα της Αιγύπτου. Υπάρχουν και μερικοί που ισχυρίζονται ότι ο τάφος του πρέπει να βρίσκεται στις Αιγές της Μακεδονίας, ανεξάρτητα της τοποθέτησής των τελευταίων στην Εδεσσα, τη Νάουσα (Μίεζα - Λευκάδα) ή τη Βεργίνα, αφού και γι' αυτές (τις Αιγές) υπάρχει διάσταση ανάμεσα στους αρχαιολόγους - ερευνητές.

Ιστορικοί, αρχαιολόγοι, πάσης φύσεως ερευνητές αλλά και εργάτες, υπάλληλοι, στρατιωτικοί ακόμη και μέντιουμ έχουν ασχοληθεί κατά καιρούς με την ανεύρεση του τάφου, ενώ κάθε φορά που μια καινούρια θεωρία περί αυτού ανακοινώνεται, αμέσως δημοσιεύεται σε όλο τον Παγκόσμιο τύπο.

Ο Μέγας Αλέξανδρος. Ψηφιδωτό από την Πομπηία. Αρχαιολογικό μουσείο Νάπολης

Ετσι πριν μερικούς μήνες ο Ιταλός αρχαιολόγος Νικόλα Μπονακάζα, επικεφαλής του Αρχαιολογικού Ινστιτούτου του Παλέρμου με δηλώσεις του ισχυρίζεται, ότι ο τάφος του Αλεξάνδρου δεν είναι άλλος από τον μεγάλο αλαβάστρινο τάφο, που έχει αποκαλυφθεί από το 1907 στο ρωμαϊκό νεκροταφείο της Αλεξάνδρειας. Δηλαδή ο Μπονακάζα επαναλαμβάνει τη θεωρία του δασκάλου του και διαπρεπούς αρχαιολόγου Ακίλε Αντριάνε (παλιού διευθυντή του Ελληνορωμαϊκού Μουσείου της Αλεξάνδρειας), που από το 1966 έχει εκφράσει την άποψή του (επιφυλακτικά στην αρχή) και πιο έντονα αργότερα (μετά το θάνατό του) σε έκδοση που επιμελήθηκε ο μαθητής του, ότι το μνημείο του αλαβάστρινου τάφου, είναι ο τάφος του Μεγάλου Αλεξάνδρου.

Ακόμη και ο Σλήμαν που πέρασε από την Αλεξάνδρεια (χωρίς να σταθεί για πολύ) ανέφερε ότι ο τάφος του Αλέξανδρου βρίσκεται στο Ναμπί Ντανιάλ (δηλαδή το τέμενος του Προφήτη Δανιήλ, που καλύπτει ακριβώς το σημείο του τάφου του Αλεξάνδρου). Αυτό έγγραψε σε γράμμα του, που έστειλε από την Αθήνα προς τον Α.Μ. Ζόεμπ, μελετητή της τοπογραφίας της αρχαίας Αλεξάνδρειας.

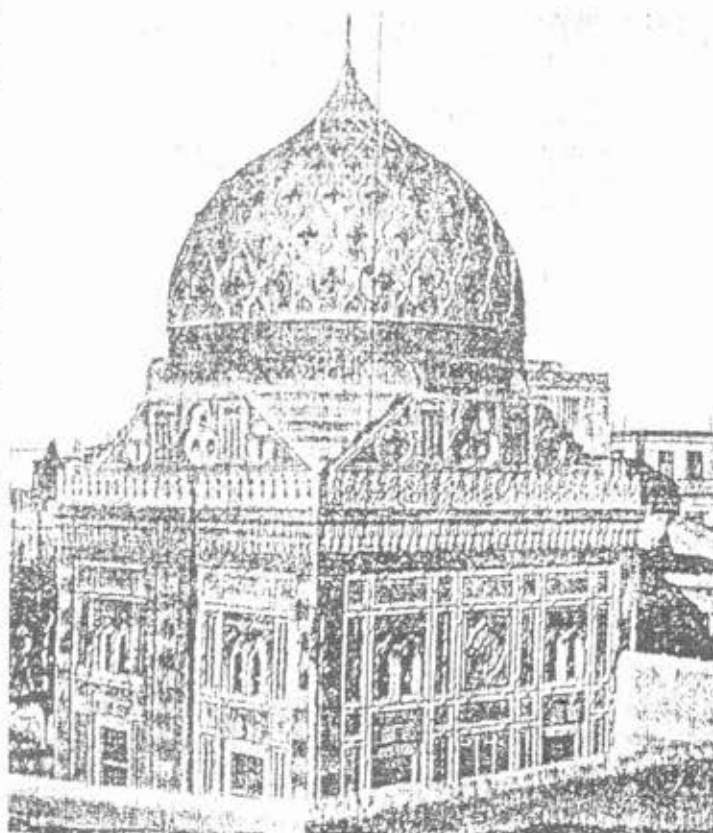
Για το μέρος που τάφηκε ο Αλέξανδρος τόσο ο Διόδωρος ο Σικελιώτης, όσο και ο Στράβων, είναι βέβαιος, ότι πρόκειται για την Αλεξάνδρεια. Ο Στράβων μάλιστα αναφέρει το Σήμα, ένα μέρος των βασιλικών ανακτόρων, όπου ήταν οι τάφοι όλων των βασιλιάδων και του Αλεξάνδρου.

Και η εκκλησία ενδιαφέρθηκε ακόμη για τον τάφο, αφού στην επιστολή του προς Κορινθίους ο Άγιος Ιωάννης ο Χρυσόστομος, επίσκοπος Κωνσταντινουπόλεως, ερωτά: "Που γαρ, ειπέ μοι, το σήμα Αλεξάνδρου, δείξον μοι...". Βρισκόμαστε στις αρχές του 5ου αιώνα και δεν υπάρχει κανείς να δώσει μια σαφή απάντηση.

Στους αιώνες που θα ακολουθήσουν, η θέση του Σήματος ή Σώματος, του μανωλείου δηλαδή του Μ. Αλεξάνδρου, θα μπει

στη σφαίρα του μύθου. Σε περιηγητές που έρχονται στην Αλεξάνδρεια κατά τον 18ο αιώνα, οι Αιγύπτιοι δείχνουν ως τάφο του, το τζαμί Ατταρίν (όπου προϋπήρξε ναός του Αγίου Αθανασίου), ενώ αργότερα και για πολλά χρόνια επικρατεί η άποψη του τεμένους Ναμπί Ντανιάλ (η μόνη σχέση βέβαια Δανιήλ και Αλεξάνδρου ήταν, ότι πέθαναν και οι δύο στη Βαβυλώνα, αλλά με τρεις αιώνες διαφορά!!).

Εν τούτοις ασχολήθηκε (ανεπιτυχώς βέβαια) με την έρευνα στην κρύπτη του Νάμπι Ντανιάλ ο Μαχμούτ Μπέι ελ Φαλάκι, ενώ στην περιοχή του τεμένους, τον τάφο αναζήτησε και ο μεγάλος Ιταλός αρχαιολόγος Ε. Μπρέτσα. Το 1893 ο Έλληνας αρχαιολόγος Ιωαννίδης έσκαψε σε άλλο σημείο της Αλεξάνδρειας, όπου τελικά βρήκε ένα πολεμαϊκό νεκροταφείο, ενώ κοντά στον λόφο Κομ-ελ-Ντικ αναζήτησαν τον τάφο ο Έλληνας γιατρός Τάσος Νερούτσος και η Πολωνική Αρχαιολογική Σχολή (η οποία από το 1950 και για τριάντα χρόνια έκαμε μεγάλες ανασκαφές),

Το τζαμί Ναμπί Ντανιάλ σε φωτογραφία των αρχών του 20ου αι., ένα μνημείο στην κρύπτη του οποίου θεωρείται ότι βρίσκεται ο τάφος του Αλεξάνδρου

χωρίς όμως επιτυχία.

Ένας από τους Πολωνούς ανασκαφείς ο Μ. Ρότζιεβιτς διατύπωσε την άποψη, ότι η αρχαία οδός τη Σήματος του Αλεξάνδρου δεν ταυτίζεται με τη σημερινή οδό Ναμπί Ντανιάλ, αλλά διασταυρώνεται με την αρχαία κανωπική οδό ανατολικότερα, στον χώρο του λατινικού νεκροταφείου. Εκεί δηλαδή που βρίσκεται και ο αλαβάστρινος τάφος. Σε έρευνες όμως που έκανε η Αιγυπτιακή Αρχαιολογική Υπηρεσία 100 μέτρα ανατολικότερα του μνημείου, δεν αποκαλύφθηκε τίποτε.

Εν τούτοις ο διάσημος Γάλλος αρχαιολόγος Ζαν Υβ Αμπερέρ επιμένει ότι η περιοχή (στο λατινικό νεκροταφείο) ήταν κατά την αρχαιότητα μια νεκρόπολη ή, γιατί όχι, ακόμη και βασιλική νεκρόπολη, όπου είχε μεταφερθεί και το σώμα του Αλεξάνδρου. Έτσι σήμερα ο Αμπερέρ προσδιορίζει τον τάφο κοντά στα λατινικά νεκροταφεία της Αλεξάνδρειας και σχετικά κοντά (απέχει λίγες δεκάδες μέτρα) από τον απείριστο τάφο του Έλληνα Αλεξανδρινού ποιητή Κώστα Καβάφη (στα Ελληνικά κοιμητήρια), όπου είχα την τύχη προ δεκαετίας περίπου κατά μια επίσκεψή μου στην Αίγυπτο να βρεθώ.

Τώρα (ήδη εδώ και ενάμισι χρόνια) ο καθηγητής της αρχαιολογίας του Πανεπιστημίου της Αλεξάνδρειας κ. Φάουζι Φακαράνι (ο οποίος έκαμε και σχετική εισήγηση στο διοργανωθέν στη Βέροια Διεθνές Συνέδριο για τον Μ. Αλέξανδρο στις 27-31 Μαΐου 1998) ξεκίνησε τη δική του ανασκαφή στο λατινικό νεκροταφείο.

Να αναφέρουμε επίσης και τη γνωστή μας κ. Λιάνα Σουβαλτζή (έδωσε και διάλεξη στη Νάουσα), που το 1992, ταύτισε, στην όαση της Σίουα, ένα κτίριο, το οποίο αποκαλύφθηκε από τις ανασκαφές της, με το μαυσωλείο του Μ. Αλεξάνδρου, καθώς και τον φίλο ιστορικό ερευνητή υποστράτηγο ε.α. κ. Τριαντ. Παπαζώη, που ισχυρίζεται, ότι με βάση τις αρχαίες ιστορικές μαρτυρίες, ο αποκληθείς ως τάφος του Βασιλέως Φιλίππου από τον Μ. Ανδρόνικο στη Βεργίνα, δεν είναι του Φιλίππου, αλλά του Μ. Αλεξάνδρου, ύστερα από μεταφορά και επαναταφή του εκεί (στη Βεργίνα).

Βέβαια διάφοροι κατά καιρούς πιθανοί και απίθανοι ιστοριοδίφες και ερευνητές εμφανίστηκαν ως γνώστες του μέρους, όπου βρίσκεται ο τάφος. Έτσι ένας υπάλληλος το 1973 πληροφορούσε την Αρχαιολογική Υπηρεσία της Αιγύπτου, ότι ο πεθερός του είχε ανακαλύψει μια κοιλότητα στο σπίτι του, που οδηγούσε στον τάφο του Μ. Αλεξάνδρου. Το 1976 ένας εργάτης ήταν βέβαιος, ότι βρισκόταν στον αριθμό 11 της οδού Μοσκέ Τερμπάνα κάτω από την Ελληνική Βιβλιοθήκη της Αλεξάνδρειας, ενώ στα τέλη της δεκαετίας του 1970 επιστρατεύθηκε και μέντιουμ επί κεφαλής κάποιον Στέφαν Σβαρτς αλλά και με την ανάμειξη κάποιων σοβαρών πολωνών και αιγυπτίων αρχαιολόγων, που άρχισαν να σκάβουν στην κρύπτη του Ναμπί Ντανιάλ, χωρίς φυσικά να βρεθεί τίποτε.

Η πιο γραφική περίπτωση υπήρξε του πασίγνωστου στην Αλεξάνδρεια Στέλιου Κουμούτσου (σερβιτόρου το επάγγελμα), που επί σαράντα χρόνια ισχυριζόταν ότι κατείχε μυστικό χάρτη με τη θέση του τάφου και κατόρθωσε τέσσερις φορές να πάρει την άδεια από τις αιγυπτιακές αρχές για έρευνες στην Αλεξάνδρεια, χωρίς κανένα αποτέλεσμα, με συνέπεια να εξανεμίσει και τα χρήματα από το υστέρημά του.

Η αναζήτηση λοιπόν του τάφου συνεχίζεται και θα συνεχίζεται για πολλά χρόνια, διότι η λάμψη και η δόξα του μεγάλου στρατηλάτη εξακολουθεί και θα εξακολουθήσει να καταναγάζει το παγκόσμιο στερέωμα, η δε τυχόν ανακάλυψη του τάφου του θα αποτελέσει παγκόσμιο και ιστορικό γεγονός, παρόμοια του οποίου, ελάχιστα έχει να επιδείξει η αρχαιολογική ιστορική έρευνα.

Αν μάλιστα πιστεύουμε τον Αλεξανδρινό την καταγωγή ιστορικό ερευνητή κ. Χάρη Τζάλα, ο τάφος δεν θα βρεθεί ποτέ. Διότι, όπως δηλώνει, το μνημείο καταστράφηκε κατά τους Χριστιανικούς διωγμούς στα τέλη του 4ου ή αρχές του 5ου μ.Χ. αιώνα, επειδή όπως χαρακτηριστικά αναφέρει: "*Ο κερασφόρος Αλέξανδρος, ειδικά στην Αλεξάνδρεια, ήταν ένας επικίνδυνος αντίπαλος για τη νέα θρησκεία. Μπορούσε να γλιτώσει; Πιστεύω όχι*".

ΜΕ ΑΦΟΡΜΗ ΤΗΝ ΑΠΟΓΡΑΦΗ

της Ελένης Μήτσιαλα - Ζεγκίνη

Στις 18 Μαρτίου του 2001 έγινε η καθιερωμένη ανά δεκαετία απογραφή του πληθυσμού της χώρας μας.

Η χρησιμότητα των απογραφών ήταν γνωστή από πολλές χιλιετίες πριν. Οι ιστορικοί αναφέρουν ότι η πρώτη απογραφή έγινε από τους Βαβυλώνιους το 3.800 π.Χ. Στην αρχαία Ελλάδα απογραφές έγιναν στα χρόνια του μυθικού Βασιλιά Κέκροπα, στα χρόνια του Λυκούργου, του Σόλωνα και στα ελληνιστικά χρόνια επί Δημητρίου Φαληρέα. Στη ρωμαϊκή περίοδο θεωρούνταν πολύ χρήσιμες οι απογραφές, γι' αυτό και έγιναν αρκετές. Στη σύγχρονη εποχή, μετά την απελευθέρωση από τους Τούρκους, αναφέρονται 24 απογραφές και καταμετρήσεις μέχρι το 1920.

Το 1920, στις 18 Δεκεμβρίου, γίνεται η πιο σοβαρή και αναλυτική απογραφή από την ίδρυση του ελληνικού κράτους. Καταγράφει τον πληθυσμό ανά νομούς, επαρχίες ή υποδιοικήσεις, πόλεις και χωριά και περιλαμβάνει για πρώτη φορά και τη Μακεδονία. Η Στατιστική Υπηρεσία στις Επετηρίδες της αυτή θεωρεί ως την πρώτη επίσημη απογραφή της Ελλάδας και δίνει πληθυσμό 5.016.889 κατοίκους. Τα αποτελέσματα της απογραφής αυτής ανακοινώθηκαν στην Εφημερίδα της Κυβερνήσεως ένα χρόνο αργότερα στις 27 Δεκεμβρίου του 1921. Αξιοσημείωτο είναι ότι το διάταγμα της ανακοίνωσης των αποτελεσμάτων υπογράφει ο Βασιλιάς Κων/νος, στις 31 Αυγούστου του 1921, ευρισκόμενος στην Προύσα.

Τα αμέσως επόμενα χρόνια επρόκειτο να σημειωθούν στον Ελλαδικό χώρο και ιδιαίτερα στις βόρειες περιοχές δραματικές αλλαγές και ανακατατάξεις πληθυσμού με την έλευση των προσφύγων και την ανταλλαγή. Με τις ανταλλαγές αυτές - όσο οδυνηρές και αν ήταν - αναδιαρ-

θρώθηκε ριζικά ο εθνολογικός χάρτης της Βαλκανικής και η διευρυμένη Ελλάδα αναδείχθηκε σε ένα συμπαγές εθνολογικά και θρησκευτικά κράτος. Η οριστική αυτή εικόνα θα αποτυπωθεί στην απογραφή του 1928.

Οι απογραφές του 1940 και 1951 έγιναν κάτω από δύσκολες συνθήκες γι' αυτό ήταν πολύ πρόχειρες με όχι ακριβή στοιχεία. Η πρώτη έγινε δώδεκα μόλις μέρες πριν από τη ναζιστική εισβολή και η δεύτερη υπό τη σκιά του εμφυλίου πολέμου. Από το 1961 άρχισαν οι συστηματικές απογραφές οι οποίες και συνεχίζονται ανά δεκαετία μέχρι σήμερα. Κάθε φορά τα ερωτηματολόγια διέφεραν, αλλά από φέτος ακολουθούν διεθνή πρότυπα.

Θα σταθούμε τώρα στις σελίδες της πρώτης απογραφής, του 1920, που έχουν σχέση με την περιοχή μας. Η Νάουσα την περίοδο αυτή υπάγεται διοικητικά στο Νομό Θεσσαλονίκης και την υποδιοίκηση Βέροιας - επαρχίες για το νομό Θεσσαλονίκης τουλάχιστον δεν αναφέρονται. Η υποδιοίκηση Βέροιας έχει δύο δήμους τους Βεροίας και Ναούσης. Ο Δήμος Βεροίας, στον οποίο συνυπολογίζονται και αρκετά μικρά χωριά που βρίσκονται κοντά, έχει πληθυσμό 14.279 κατοίκους ενώ μόνο η πόλη 13.349 κατοίκους (άρρενες 6.613 και θήλεις 6.736). Ο Δήμος Νάουσας έχει 8.483 κατοίκους όπου συμπεριλαμβάνονται και οι 15 κάτοικοι του Ανω Σελίου, δηλαδή πληθυσμός πόλης 8.468 κάτοικοι (άρρενες 3.993 και θήλεις 4.475). Στον πληθυσμό αυτό περιλαμβάνονται και οι Μουσουλιάνοι οι οποίοι κατοικούν ακόμα στη Μακεδονία. Μετά τους δήμους καταχωρούνται κατά αλφαβητική σειρά οι κοινότητες της Υποδιοίκησης Βέροιας κάθε μια από τις οποίες περιλαμβάνει ορισμένα χωριά. Πολλά από τα χωριά είναι καταχωρημένα με την ονομασία που είχαν από την περίοδο της τουρκοκρατίας.

Παρατηρώντας τα χωριά που υπάρχουν στους πίνακες διαπιστώνουμε ότι τα όρια της Υποδιοίκησης Βέροιας δεν έχουν σχέση με τα όρια του σημερινού νομού Ημαθίας. Δεν συμπεριλαμβάνεται η Αλεξάνδρεια και η περιοχή της προς τα ανατολικά, ενώ στην περιοχή μας το Βόρειο όριο είναι η Αράπιτσα.

Τα χωριά Λευκάδια, Επισκοπή, Μαρίνα, Πολυπλάτανος που είναι βόρεια από την Αράπιτσα καθώς και τα ορεινά Γιαννακοχώρι και Ροδοχώρι αν και πολύ κοντά στη Νάουσα δεν υπάγονται στην Υποδιοίκηση Βέροιας. Από τα σημερινά χωριά της επαρχίας Νάουσας συναντούμε τον

Ανω Κοπανό, Κάτω Κοπανό, Βέτιστα - Αγγελοχώρι, Ζερβοχώρι, Μονόσπιτα, Αρκουδοχώρι και Χωροπάνι. Από αυτά το μεγαλύτερο είναι το Αγγελοχώρι (Βέτιστα) με 592 κατοίκους και ακολουθούν το Αρκουδοχώρι με 446 κατοίκους και ο Κάτω Κοπανός με 442 κατοίκους.

Στη συνέχεια παραθέτουμε τον πίνακα με τους πληθυσμούς του 1920 των δήμων και των κοινοτήτων της υποδιοίκησης Βέροιας όπως είναι καταχωρημένοι στα βιβλία της Στατιστικής Υπηρεσίας.

ΑΠΟ ΤΗΝ ΑΠΟΓΡΑΦΗ ΤΟΥ 1920

Α/Α	Δήμοι, Κοινότητες Πόλεις και Χωριά	Κάτοικοι		
		Αρρενες	Θήλεις	Σύνολο
	ΔΗΜΟΙ			
1	Βεροίας			
	1. Βέροια	6,613	6,736	13,349
	2. Καρατσαλή	34	33	67
	3. Κάτω Λουζίτσα	103	104	207
	5. Λαζοχώριο	50	36	86
	6. Μέτσι	85	60	145
	7. Μουσταλή	15	11	26
	8. Ράχωβα	69	46	115
	9. Σιδηροδρομικός Σταθμός Βέροιας	17	12	29
	10. Τεραμώνιο	33	25	58
	11. Τόπλιανη	66	57	123
	12. Τουρκοχώρι	28	30	58
	Σύνολο	7,192	7,157	14,279
2	Ναούσης			
	1. Νάουσα	3,993	4,475	8,468
	2. Ανω Σέλι	9	6	15
	Σύνολο	4,002	4,481	8,483
	ΚΟΙΝΟΤΗΤΕΣ			
1	Αλαμπόρου			
	1. Αλάμπορο Μέγα	126	123	249
	2. Αλάμπορο Μικρό	91	84	175
	3. Καλύβια Αλαμπόρου	45	36	81
	4. Νησελούδι	51	49	100
	Σύνολο	313	292	605
2	Ανω Κοπανού			
	1. Ανω Κοπανός	114	114	228
	2. Κάτω Κοπανός	235	207	442
	Σύνολο	349	321	670

3	Αρκουδοχωρίου			
	1. Αρκουδοχώριο	229	217	446
	2. Χωροπάνι	149	202	351
	Σύνολο	378	419	797
4	Βετίστης ή Βετσιστής			
	1. Βέτισα ή Βέτσιστα	303	289	592
	2. Γενή - Κιόϊ	59	60	119
	3. Ζερβοχώρι	138	132	270
	Σύνολο	500	481	981
5	Βοσσόβης			
	1. Βόσσοβα	241	228	469
6	Γιαντσίστης			
	1. Γιάντσιαστα	180	173	353
	2. Αγία Μαρίνα	116	100	216
	3. Λυκοβίστα	50	42	92
	4. Μονόσπιτα	128	137	265
	Σύνολο	474	452	926
7	Γκριτζάλης			
	1. Γκριτζάλη	306	259	565
	2. Νησέλι	146	133	279
	3. Σφίνιστα	100	52	152
	4. Τρίχλοβον	27	27	54
	Σύνολο	579	471	1,050
8	Δόλιανης			
	Δόλιανη	214	259	473
9	Δρατσίκου			
	Δράτσικο	231	230	461
10	Επισκοπής			
	1. Επισκοπή	187	136	323
	2. Καβάσιλα	101	63	164
	3. Σκυλίτσι	56	51	107
	4. Σταυρός	93	95	188
	5. Τριχοβίστα	141	118	259
	Σύνολο	578	463	1,041
11	Κόκκοβας			
	1. Κόκκοβα	315	307	622
	2. Καλύβια Μπρατινίστης	36	27	63
	3. Μπρατίνιστα	51	43	94
	4. Μονή Μουσταλά	2		2
	5. Μονή Προδρόμου	6		6
	Σύνολο	410	377	787
12	Λουτρού			
	1. Λουτρός	243	222	465
	2. Καψοχώρα	147	158	305
	Σύνολο	390	380	770

13	Μελίκης			
	1. Μελίκη	521	486	1,007
	2. Γεράκι	12	11	23
	3. Μαυραγγέλι	5	5	10
	4. Πρόδρομος	189	185	374
	5. Σάδενα	65	67	132
	Σύνολο	792	754	1,546
14	Μικρογουζίου			
	1. Μικρογούζι	358	350	708
	2. Αμμος	37	33	70
	3. Ασώματα ή Ανασώματα	39	39	78
	4. Διαβατός	110	98	208
	5. Μπρανιάτες	35	18	53
	Σύνολο	579	838	1,117
15	Μπόστιανης			
	Μπόστιανη	321	372	693
16	Νεοκάστρου			
	Νεόκαστρο	265	285	550
17	Νησίου			
	1. Νησίον	210	170	380
	2. Καταφύγι	4	5	9
	3. Ρέσιανη	67	60	127
	Σύνολο	281	235	516
18	Ξεχασμένης			
	1. Ξεχασμένη	223	206	429
	2. Κουλούρα	148	170	318
	3. Ποζαρίταις	170	155	325
	4. Ραφομανίκιον	67	64	131
	Σύνολο	608	595	1,203
19	Παλατίτσας			
	1. Παλατίτσια	190	200	390
	2. Κούτλες	52	58	110
	3. Μπάρμπες	58	54	112
	4. Συκιά	67	56	123
	Σύνολο	367	368	735
20	Σπουρλίτης			
	Σπουρλίτα	165	144	309
21	Τσορνόβου			
	1. Τσόρνοβο	316	363	679
	2. Διαβόρνιτσα	121	121	242
	3. Κωστοχώρι	6	9	9
	Σύνολο	443	487	930
	Σύνολο Υποδιοικήσεως Βέροιας	19,602	19,789	39,391

Αρχείο Μακεδονικού Αγώνα

του Γεωργίου Τουσίμη
Ιστορικού Ερευνητή

Συνέχεια 13η

Η μέριμνα του Καπετάν Ακρίτα για τις οικογένειες των θυμάτων

Στην προηγούμενη συνέχεια (Συν. 12 η τεύχος 90 σελ. 18 - 22) αναφερθήκαμε στην ιδιόμορφη δραστηριότητα του σώματος του Αετού που είχαν σχηματίσει και οργανώσει οι τσορμπατζήδες Ναουσαίοι και στην επιφυλακτική στάση του Καπετάν Ακρίτα απέναντι στο σώμα αυτό , διότι έτρεφε πολλές υποψίες , όπως αναφέρθηκαν και παλαιότερα .

Στην επιστολή από 15 Ιουλίου που παρουσιάζουμε σήμερα αναφέρεται ότι το ιδιόρρυθμο αυτό σώμα έχει περικυκλώσει την Φέτιστα (Πολλά Νερά) και ο Καπετάν Ακρίτας βρίσκεται εν αναμονή των αποτελεσμάτων της επιχείρησης.

Εν πάσει περιπτώσει , οι επιχειρήσεις του σώματος Αετού , που αναφέραμε στην προηγούμενη συνέχεια είχαν καλό αποτέλεσμα . Οι εξεργικοί του Τσερμορίνοβο (Μαρίνα) άρχισαν να έρχονται σε επικοινωνία με τους Ναουσαίους . Οι εξεργικοί όμως της Επισκοπής παρά τον πανικό που δοκίμασαν από την εισβολή του Αετού στο χωριό τους έμειναν αδιάλλακτοι . Διαμαρτυρήθηκαν ενώπιον του Καϊμακάμη Βοδενών κατά των ανταρτών και για τη μη υποστήριξη από τον στρατό . Επί πλέον δε προέβησαν και σε ένα ακόμη διάβημα, από το οποίο επιβεβαιώνεται πλήρως η άκρως μεροληπτική στάση υπέρ των βουλγαρικών σωμάτων των Ρώσων αξιωματικών διοργανωτών της τουρκικής χωροφυλακής του Βιλαετίου Θεσσαλονίκης βάσει της λεγόμενης συμφωνίας του Murrteg.

Μακεδονομάχος. (Φωτογραφία από το αρχείο του δήμου Νάουσας)

Παρουσιάστηκαν στον Ρώσο διοργανωτή αξιωματικό Πέσωφ στην Εδεσσα, ο οποίος τους συνέστησε να περιμένουν 5 μέρες και θα δουν ότι δεν θα μείνει λίθος επί λίθου στη Νάουσα. Ενωούσε βέβαια, εισβολή των βουλγαρικών σωμάτων μέσα στην πόλη για αντεκδίκηση. Επί πλέον δε τους οδήγησε ο ίδιος στη Θεσσαλονίκη ενώπιον του πολιτικού πράκτορα Demetrie για να καταθέσουν εναντίον των ελληνικών σωμάτων.

Σημειωτέον δε ότι, ο ίδιος αξιωματικός στις οικογένειες των θυμάτων των βουλγάρων του Μεσημεριού και του Βλαδόβοβου ανενδοιάστως τους είπε ότι αν ήταν εξαρχικοί βούλγαροι δεν θα έχαναν τους ανθρώπους των.

Αποτελεσματικό μέτρο της εθνικής εργασίας κατά την τελευταία δεκαετία της τουρκοκρατίας που ενίσχυε σε μεγάλο βαθμό το εθνικό φρόνημα, μεταξύ των άλλων, ήταν και η βοήθεια εκ μέρους των Ελλήνων Τραπεζιτών της Θεσσαλονίκης υπό μορφή δανείου προς τους Πατριαρχικούς χωρικούς δια την εξαγορά γης και την απόκτηση ιδιοκτητήτων περιουσίας. Ο βιομήχανος Γεώργιος Τσίτσος πληροφόρησε τον Καπετάν Ακρίτα ότι πωλείτο από τον Εβραίο ιδιοκτήτη Χανανιάν Χαχάμ το ρουμάνι του βλαχόφωνου χωριού Μαρούσα και του μίλησε ότι θα ήτο εθνοφελές και πολύ επικερδές αν αγοράζετο από ελληνική κοινοπραξία Τραπεζών για να περάσει στην εκμετάλλευση από πατριαρχικούς και έτσι να εκτοπιστούν από το σημείο αυτό οι καλύβες των Βλάχων για να είναι πιο ελεύθερες οι κινήσεις των σωμάτων, τα οποία κατασκοπεύοντο και προδίδοντο από τους ρουμανίζοντες στις τουρκικές αρχές.

Η αναχώρηση παλαιών οπλιτών άρχισε να γίνεται πιο συχνή. Από το σώμα ζήτησαν να αποχωρήσουν άλλοι δύο οπλίτες από την ελεύθερη Ελλάδα. Ενας μάλιστα εξ αυτών ζήτησε να αναχωρήσει εσπευσμένως διότι απεβίωσε ο πατέρας του ο οποίος στην πραγματικότητα είχε αποβιώσει προ πολλών ετών.

Η διοργάνωση τοπικών ολιγομελών σωμάτων άρχισε πλέον να συστηματοποιείται και να γενικεύεται. Εις το εξής, ο Καπετάν Ακρίτας θα ακολουθήσει την τακτική των ολιγομελών τοπικών σωμάτων, διότι δεν ήτο εύκολο να ενεργεί επιχειρήσεις ολόκληρο το σώμα και μάλιστα κινούμενο σε μεγάλη ακτίνα.

Επείγει η οργάνωση τοπικού σώματος στην βορειοανατολική πλευρά του κάμπου για περιορισμένη δράση στην περιοχή Σκύδρας, ούτως ώστε παντού και πάντοτε να είναι αισθητή η

παρουσία ελλήνων ανταρτών.

Προς το σκοπό αυτό στέλνει ο Καπετάν Ακρίτας τον βλαδοβίτη Μπούα για να συνεννοηθεί επί του προκειμένου με τον σταθμάρχη των σιδηροδρομών στη Σκύδρα, τον γνωστό Μοναστηριώτη Αγοραστό, ο οποίος με την ιδιότητά του αυτή προσέφερε ανεκτίμητες υπηρεσίες στον Μακεδονικό Αγώνα.

Με την επόμενη από 17 Ιουλίου επιστολή του προς την ειδική υπηρεσία του Προξενείου, ο Καπετάν Ακρίτας ανακοινώνει ευχάριστες ειδήσεις από το "μέτωπο" των Βλάχων κεχαγιάδων, που τον απασχολούσε, όπως είδαμε σε προηγούμενη συνέχεια, σε μεγάλο βαθμό. Αναφέρει ότι οι κεχαγιάδες προσέρχονται σωρηδόν, υποβάλλουν τα σέβη των και ζητούν συνεργασία. Έχουν απομένει μόνο οι φανατικοί Ζήσης Σαμαράς και Καρανίκας. Αλλά και αυτοί αναμένονται όπως και ο κεχαγιάς του Γραμματικού Στέργιος.

Σαν απόδειξη της ειλικρίνειας του τελευταίου ο Καπετάν Ακρίτας σκοπεύει να ζητήσει από αυτόν να σηκώσει τα καλύβια του από το Γραμματικό. Οι σχέσεις τους με τα βουλγαρικά σώματα ήταν πολύ στενές και δεν μπορούσε ο Καπετάν Ακρίτας να τους έχει εμπιστοσύνη. Μόνο αυτή ήταν η μοναδική λύση δια να τεθεί τέρας στις επικίνδυνες για το ελληνικό σώμα αυτές σχέσεις.

Ημέριμα του Καπετάν Ακρίτα υπέρ των οικογενειών των θυμάτων είναι πάντοτε ενεργός. Και σε αυτή την επιστολή κάμνει λόγο για τις υποτροφίες που είχε υποσχεθεί στις οικογένειες του Κλείτου, του Κότα Σαμαρά, του Αδάμου Σαμαρά, της οικογένειας Δημητρίου από το Γραμματικό, του Ιωάννη Τσίτσκα - Βλάχου από την Έδεσσα, του Μήτση από τον Προφήτη Ηλία, της οικογένειας Κάρτα από το Βλαδοβοβό και ζητά να πραγματοποιηθούν είτε με χρηματική ενίσχυση, είτε με υποτροφία στα ορφανά για ανώτερες σπουδές στην Αθήνα.

Για την καλύτερη διεξαγωγή του Αγώνα στον κάμπο κατέστρωσε ένα νεότερο σχέδιο. Ζήτησε από τους ιδιοκτήτες των τσιφλικιών, Κόκκινο,

Πεγλιβάνο, Χατζηδημητρίου, Λαπαβίτσα, Πλατσούκα, Πέτσο από την Έδεσσα να ζητήσουν άδεια από την διοίκηση για να διορίσουν περισσότερους φύλακες στα κτήματά τους. Έτσι θα διαμοίραζε οπλίτες μεταξύ των τσιφλικιών του Κοπανού, του Τσερμορινόβου, της Επισκοπής, των Μονόσπιτων, οι οποίοι το βράδυ θα εκτελούσαν διάφορες αποστολές και την ημέρα θα εφαινότο ως φύλακες των κτημάτων. Επρεπε οπωσδήποτε να γίνονται μικροεπιχειρήσεις στον κάμπο από μικρές ομάδες, διότι οι κάτοικοι ήταν τρομοκρατημένοι από τους Βουλγάρους. Με αυτή την τακτική θα ελαττώνετο το κύριο σώμα και οι δαπάνες για την συντήρηση του σώματος διότι οι οπλίτες αυτοί θα πληρώνονταν από τους ιδιοκτήτες.

Την τακτική των μικρών σωμάτων με τοπική εμβέλεια εφάρμοσε ο Καπετάν Ακρίτας και στο Βόρειο τμήμα της δικαιοδοσίας του, διότι και αυτό ήταν απομακρυσμένο από το Περισόρι. Εγκατέστησε στην περιοχή της Αρνισας μια μικρή ομάδα από πέντε οπλίτες, η οποία με την συνεργασία των εφέδρων του χωριού, είχε αποστολή να περιφέρεται μεταξύ Αρνίσης - Κατράνιτσας και Γραμματικού, για να είναι αισθητή η παρουσία Ελλήνων ανταρτών και εν ανάγκη να προβαίνει και σε εκκαθαρίσεις επικινδύνων.

Ενθυμούμαστε ότι όταν στις 27 του περασμένου Απριλίου το σώμα αποβιβάστηκε στις εκβολές του Αλιάκμονα και αμέσως άρχισε την πορεία για τον προορισμό του στο Περισόρι του Βερμίου, η διάβαση από το διαβατό σημείο του ποταμού ήταν επικίνδυνη. Διότι στη γύρω περιοχή απασχολούνταν υλοτόμοι, καρβουναραίοι, μωλωνάδες κλπ. σχισματικοί, οι περισσότεροι πρόκτορες του βουλγαρικού κομιτάτου προερχόμενοι από το Τσάπερι της περιοχής Βιτωλίων, οι οποίοι υπήρχε πιθανότητα να καταδώσουν στις τουρκικές αρχές τη διάβαση του σώματος και να αρχίσει η καταδίωξη του.

Προκειμένου να πάψουν να προξενούν ζημιές στην εθνική εργασία, είτε μεταφέροντες από την

Οπλιάρχης Καραλίβανος (Φωτογραφία από το αρχείο του δήμου Νάουσας)

ελεύθερη Ελλάδα όπλα για τα βουλγαρικά σώματα, είτε προδίδοντας την διάβαση των σωμάτων, ο Καπετάν Ακρίτας έκρινε ότι ήταν απαραίτητονα τους βαπτίσει μέσα στον Αλιάκμονα.

Υστερα από 3 περίπου μήνες στην ίδια περιοχή Παλατίτσια και Σπορλίτα εμφανίστηκαν οι ίδιοι οι περυσινοί καρβουναραίοι υποστηριζόμενοι από μωλωνάδες συμπατριώτες τους.

Ο Όλύμπιος, ο πράκτωρ του Προξενείου στη Βέροια σιορ Μανωλάκης, ζήτησε από τον Καπετάν Ακρίτα να αποσταλεί απόσπασμα, υποθέτων ότι πρόκειται μάλλον περί ληστροικής συμμορίας. Επειδή η απόσταση ήταν μεγάλη ο Καπετάν Ακρίτας έδωσε εντολή όπως αναλάβει την αποστολή σώμα από το Ρουμλούκι για να μείνει ελεύθερος ο δρόμος επικοινωνίας με την ελεύθερη Ελλάδα.

ΟΙ ΑΓΙΟΓΡΑΦΗΜΕΝΟΙ ΝΑΟΙ ΤΗΣ ΝΑΟΥΣΑΣ ΤΟΥ 19ΟΥ ΑΙΩΝΑ

Ιερός ναός Ζωοδόχου Πηγής

(ΠΑΝΑΓΙΩΠΟΥΛΑ)

Του Παύλου Κυριακίδη
Πολιτικού Μηχανικού - Θεολόγου

1. Θέση

Το Καθολικό της άλλοτε Ιεράς Γυναικείας Μονής Ζωοδόχου Πηγής, της επονομαζόμενης "Παναγιωπούλας" βρίσκεται ένα χιλιόμετρο ανατολικά της πόλεως Νάουσας και 150 μέτρα από το δρόμο Νάουσας - Κοπανού, σε επίπεδο (πατάρι) που κείται 60 μέτρα χαμηλότερα από το επίπεδο της πόλης. Το όνομα "Παναγιωπούλα" δηλαδή μικρή Παναγιά (μικρή ως προς το μέγεθος του ναού) επικράτησε σε αντιδιαστολή με τον ναό της "Παναγίας" που βρίσκεται μέσα στην πόλη, αν και ο ναός τιμάται στη μνήμη της Ζωοδόχου

Πηγής.

2. Ιστορία

Πότε και από ποιους κατασκευάστηκε ο ναός πριν από τον "χαλασμό" της Νάουσας αλλά και παλαιότερα μας είναι άγνωστο. Άγνωστη παραμένει και η αρχική του αρχιτεκτονική μορφή. Οι πλέον αρχαιότερες πληροφορίες που έχουμε γύρω από την ιστορία του ναού προέρχονται από τον Ευστάθιο Στουγιαννάκη και από το έργο του "Ιστορία της πόλεως Ναούσης", όπου αναφέρει σχετικά:

Η Παναγιωπούλα" με φόντο το πρανές του Δημοτικού πάρκου

"Εις την ανωτέρω φυσική καλλονή της πόλεως και των περιχώρων πρέπει να προστεθούν και οι πολλοί ευκτήριοι οίκοι, ήτοι μοναστήρια και εξωκλήσια, οίτινες εγκατεσπαρμένοι τήδε κακείσε εντός των πέριξ δασωδών μερών εκόσμουσαν αυτήν προ του 1822. Τη σήμερον όμως των πλείστων τούτων ερείπια μόνον σώζονται εκτός ολίγων ανακαινισθέντων κατά διαφόρους χρόνους. Τα ιερά ταύτα καθιδρύματα είναι τα εξής:

Βόρεια και δυτική όψη του ναού

1).....

12) Ζωοδόχος Πηγή (Παναγιωπούλα νυν καλουμένη), μοναστήριον κείμενον κάτωθεν του

Κιοσκιού ανακαινισθέν κατά το 1864."

Η ανατολική όψη του ναού με την χαρακτηριστική κόγχη του Ιερού.

Ο ναός, σύμφωνα λοιπόν με τον Στουγιαννάκη, ανακαινίζεται το έτος 1864. Μας είναι άγνωστα όμως οποιαδήποτε άλλα στοιχεία που αφορούν στο μέγεθος της ανακαίνισης. Γεγονός αποτελεί πάντως πως η ανακαίνιση αυτή αφορά την πρώτη αναστηλωτική προσπάθεια για την επαναλειτουργία του ναού. Τριάντα ένα χρόνια αργότερα, το έτος 1895, πραγματοποιούνται και πάλι εργασίες ανακαίνισης υπό των επιτρόπων Δημητρίου Αρνή και Κωνσταντίνου Κακαλέ σύμφωνα με επιγραφή που υπάρχει μέσα στο ναό

*ΕΓΕΝΕΤΟ ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ ΤΩΝ ΕΠΙΤΡΟ
ΠΕΥΟΝΤΩΝ ΚΥΡΙΩΝ ΔΗΜΗΤΡΙΟΥ ΑΡΝΗ
ΚΑΙ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥ ΚΑΚΑΛΕ ΕΤΕΙ
1895*

Το έτος αυτό πιθανολογείται ότι κατασκευάσθηκαν και οι τοίχοι αντιστήριξης στη νότια τοιχοποιία του ναού.

Άγνωστο πότε ο ναός της Παναγιωπούλας χάνει την αυτοτέλειά του και προσαρτάται στον ιερό ναό του Αγίου Γεωργίου. Ο ναός, έως και σήμερα, αποτελεί λατρευτικό πόλο έλξης, ιδιαίτερα κατά την πανήγυρη της εορτής της Ζωοδόχου Πηγής. Επίσης κάθε Παρασκευή πραγματοποιείται θεία λειτουργία από τους ιερείς του Αγίου Γεωργίου, ενώ δεν λείπουν και οι "ιδιαι-

τερες" Θείες Λειτουργίες που λαμβάνουν χώρα καθ' όλο το διάστημα του έτους.

3. Αρχιτεκτονική του Ναού

Ο Ιερός ναός Ζωοδόχου Πηγής (Παναγιωπούλα), κτίσμα του 19ου αιώνα, ανήκει στον τύπο της τρικλιτής κεραμοσκεπούς βασιλικής - ενός τύπου που είναι διαδεδομένος στα χρόνια της τουρκοκρατίας σε πανελλήνια σχεδόν κλίμακα και ιδιαίτερα στο χώρο της Μακεδονίας. Η μορφή, ο τρόπος αλλά και τα υλικά δομής όπως στη συνέχεια θα δούμε, δίνουν την εντύπωση ενός λιτού εκκλησιαστικού μνημείου, που έχει υποστεί αρκετές, ατυχούς αρχιτεκτονικής αισθητικής, επεμβάσεις.

Ο ναός είναι ορθογωνικής κάτοψης διαστάσεων 21.20 X 11.40 μέτρων. Οριζοντιογραφικά διαμορφώνεται σε δύο ιδιαίτερους χώρους:

α) τον κυρίως ναό διαστάσεων 16.20 X 9,95 μέτρων, στο δυτικό τμήμα του οποίου περιλαμβάνονται

ο χώρος εισόδου στο ναό και ο χώρος για την πρόσβαση στον γυναικωνίτη.

β) το Ιερό βήμα διαστάσεων 3.07 X 9.95 (δεν περιλαμβάνονται οι κόγχες του ιερού).

Η περιμετρική τοιχοποιία του ναού (πρωλιθοδομή) είναι πάχους 0.75 μ. περίπου. Είναι επιχρισμένη και βαμμένη με ασβεστόχρωμα δύο χρωματισμών όπως φαίνεται και στις φωτογραφίες. Ο νότιος τοίχος αντιστηρίζεται με ογκώδεις για την κλίμακα του ναού τοίχους αντιστήριξης ύψους 3.90 μέτρων και διαστάσεων βάσεως 1.70 X 1.55 μέτρων. Ο ναός στην ανατολική του όψη έχει, όπως συνηθίζεται σε παρόμοια μνημεία της ίδιας εποχής, μια προεξέχουσα κόγχη, η οποία εξωτερικά κοσμεύεται με πέντε τυφλά αβαθή αιψιδώματα, που καλύπτουν ολόκληρο το ύψος της, από μια ζώνη 80 εκατοστών από το έδαφος μέχρι το γείσο της επιστέγασης, που είναι κατασκευασμένη με κεραμίδια. Είναι η εποχή που στο χώρο της Μακεδονίας συνηθίζεται η διακόσμηση της κόγχης με τέτοια αιψιδώματα, που ο

Γενική άποψη του εσωτερικού του ναού προς το τέμπλο του Ιερού

αριθμός τους ποικίλλει από περιοχή σε περιοχή.

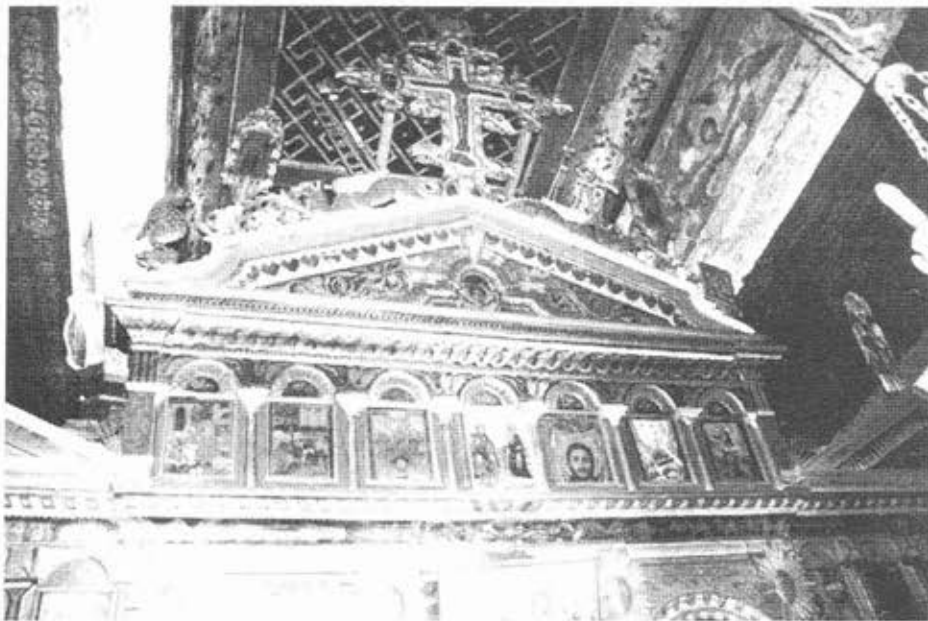
Πάνω από τη δυτική και βόρεια είσοδο του ναού, υπάρχουν αβαθείς αγιογραφημένες εσοχές με θέματα τον Άγιο Θεοφάνη πολιούχο της Νάουσας και το θαύμα της Ζωοδόχου Πηγής αντίστοιχα. Και οι δύο αγιογραφίες προστατεύονται με υαλοπίνακα. Η στέγη είναι δίρριχτη κεραμοσκεπής με μικρές τριγωνικές αποτμήσεις στην ανατολική και δυτική πλευρά, έτσι πάνω από την ανατολική και δυτική όψη, δεν σχηματίζεται τριγωνικό αέτωμα αλλά ένα τραπέζιο. Η σκεπή είναι κεραμοσκεπής.

Εσωτερικά, πέντε ζεύγη κίωνων χωρίζουν το ναό σε τρία κλίτη. Οι κίονες του ναού, είναι κατασκευασμένοι από ξύλο καστανιάς, τετραγωνικής διατομής, πλευράς 30 cm. Η διατομή στη από το ύψος του ενός μέτρου και πάνω, για λόγους αισθητικής διαμόρφωσης, γίνεται εξα-

Το ξυλόγλυπτο τέμπλο με τις εικόνες

γωνική με απότμηση των τεσσάρων ακμών. Στην απόληξη τους οι κίονες φέρουν θαυμάσιο κιονόκρανο ενώ επιστρέφονται από επίσης ξύλινα τοξωτά επιστύλια. Η περιοχή μάλιστα υπεράνω των επιστυλίων είναι διακοσμημένη με πρόσωπα από τον χώρο των προφητών και των Ευαγγελιστών. Στον πρώτο κατά σειρά κίονα του βόρειου κλίτους, είναι τοποθετημένος ο άμβωνας του ναού, στον δεύτερο κίονα του νοτίου κλίτους το Δεσποτικό.

Το κεντρικό υψηλό τμήμα του τέμπλου

Ο ναός διαθέτει τον συνηθισμένο τύπο γυναικωνίτη σε δεύτερο επίπεδο πάνω από την κύρια είσοδο. Μια ξύλινη κλίμακα στη βορειοδυτική πλευρά του ναού, οδηγεί στο χώρο του γυναικωνίτη, του οποίου το περίγραμμα είναι σχήματος Π.

Ο οροφή του ναού αποτελεί σημαντικό καλλιτεχνικό δημιούργημα που οπωσδήποτε αναδεικνύει την ευσεβεία, αλλά και την οικονομική δυνατότητα των πιστών. Εκτός από τις διακοσμητικές συνθέ-

σεις από ξύλινους πηλίσκους, περιλαμβάνει στο κέντρο της, και εντός κύκλου, τη μορφή του Παντοκράτορα Ιησού Χριστού. Το δάπεδο του ναού είναι επιστρωμένο με κεραμικά πλακίδια που φέρουν γεωμετρικά σχήματα.

4. Το Τέμπλο, οι εικόνες και οι λοιπή εικονογράφηση του ναού

Το τέμπλο του Ναού είναι απλό μεν, εντυπωσιακό δε στο ύψος και απέριπτο, τοποθετημένο μπροστά από το πρώτο ζεύγος κιόνων του ναού. Ανήκει στον τύπο με την τριμερή καθ' ύψος διαίρεση. Ο θριγκός που παρεμβάλλεται ανάμεσα στη δεύτερη και την τρίτη ζώνη αυξάνει το ύψος του. Την κατώτερη ζώνη καταλαμβάνουν τα θωράκια. Ολο το τέμπλο έχει βαφεί με ελαιόχρωμα χρώματος λαδί, με "νερά" στον τύπο του ξύλου. Στο ίδιο χρώμα είναι βαμμένα τα βημόθυρα, το δεσποτικό, τα προσκυνητάρια και ο άμβωνας.

Η εικόνα του Χριστού...

Τα πλαίσια των εικόνων είναι βαμμένα με χρυσό χρώμα, ενώ άλλες επιφάνειες έχουν βαφεί με μπλε και λευκό, δίνοντας μια απλή μεν, αλλά αισθητικά όμορφη εντύπωση. Τέλος τα θωράκια των βημοθύρων είναι διακοσμημένα με θαυμάσια μοτίβα και χρώματα. Στην κύρια ζώνη του είναι τοποθετημένες εξη (6) εικόνες μεγάλων διαστάσεων, ίδιας περιόδου και τεχνοτροπίας και πιθανώς ιδίου αγιογράφου, με έτος πρώτης αγιογράφησης το 1860. Τη ζώνη συμπληρώνουν οι τρεις εικόνες των βημοθύρων διαφορετικής τεχνοτροπίας και μεταγενέστερης κατασκευής. Πιο αναλυτικά:

"Ο ΙΣ ΧΣ"

Είναι η πρώτη από τα δεξιά της Ωραίας Πύλης εικόνα του τέμπλου του ναού. Σημαντικό έργο της εποχής του 19ου αιώνα δημιουργήμα του ιερέως Αθανασίου από την Εδεσσα και Στεργίου από την Κοζάνη. Στο κάτω αριστερό τμήμα της εικόνας διαβάζουμε:

"+ δια χειρός Α
θανασίου Ιερέ
ως προτόπ(απα): εκ
βοδενούς και Στεργίου: εκ
Κοζάνης
1860 Μαΐου 20"

Ο ένθρονος Ιησούς Χριστός με το δεξί Του χέρι ευλογεί ενώ με το αριστερό κρατά ανοικτό Ευαγ-

...και η υπογραφή του ζωγράφου

γέλιο που αναγράφονται τα εξής:

*"ΕΓΩ ΕΙΜΙ / ΤΟ ΦΩΣ / ΤΟΥ ΚΟΣΜΟΥ
Ο ΑΚΟΛΟΥΘΩΝ / ΕΜΟΙ ΟΥ ΜΗ
ΠΕΡΙΠΑΤΗ / ΣΕΙ ΕΝ ΤΗ / ΣΚΟΤΙΑ Α
ΛΛ ΕΞΕΙ ΤΟ / ΦΩΣ ΤΗΣ ΖΩΗΣ"*

Το θέμα συμπληρώνουν οι δύο αρχάγγελοι που παραστέκονται ευλαβικά δεξιά και αριστερά του Χριστού. Η εικόνα διακοσμείται με επίχρυσα καλύμματα που καλύπτουν το φωτοστέφανο και το δεξί χέρι του Χριστού.

"Ο ΑΓΙΟΣ ΙΩΑΝΝΗΣ ο Προδρόμος"

Είναι η δεύτερη προς τα δεξιά εικόνα του τέμπλου. Ο Άγιος με το δεξί του χέρι ευλογεί, ενώ με το αριστερό του κρατά "επί πίνακος την κεφαλήν του". Με το αριστερό του χέρι επίσης κρατά ανοιγμένο ειλητάριο με τα εξής:

*"ΜΕΤΑΝΟΕΙΤΕ ΗΓΓΙΚΕ ΓΑΡ Η ΒΑΣΙΛΕΙΑ
ΤΩΝ ΟΥΡΑΝΩΝ"*

Πρόκειται για ένα επιζωγραφημένο έργο χωρίς ιδιαίτερα καλλιτεχνικά στοιχεία. Άγνωστος παραμένει ο δημιουργός του καθώς και ο χρόνος κατασκευής της επιζωγράφησης του. Από μια όμως αχνή σημείωση που παρατηρήσαμε, διαπιστώσαμε πως η αρχική εικόνα ήταν έργο του 188(;). Τη σημείωση αυτή σεβάστηκε πολύ ορθά ο καλλιτέχνης της επιζωγράφησης.

"ΤΑ ΕΙΣΟΔΙΑ ΤΗΣ ΘΕΟΤΟΚΟΥ"

Η επόμενη εικόνα του τέμπλου είναι αφιερωμένη στο γεγονός της εισόδου της μικρής Παναγίας στο ναό του Σολομώντος. Η Αγία Άννα και ο Ιωακείμ προσφέρουν τη μικρή τους κόρη στο ναό παραδίδοντας τη στον ιερέα. Την παράσταση συμπληρώνουν το πλήθος του κόσμου που παρακολουθεί ενώ στο βάθος διακρίνονται κτίρια από τον ναό. Για το έργο δεν γνωρίζουμε άλλα στοιχεία. Πιθανολογούμε όμως ότι μπορεί να είναι έργο του ιερέως Αθανασίου που αγιογράφησε και την εικόνα του Χριστού. Τα καλύμματα των φωτοστέφανων της Αγίας Άννας και της μικρής Παναγίας είναι επίχρυσα.

"Η ΕΝΘΡΟΝΟΣ ΠΑΝΑΓΙΑ"

Είναι η πρώτη από τα αριστερά της Ωραίας Πύλης εικόνα του τέμπλου του ναού. Σημαντικό έργο της εποχής του 19ου αιώνα και δημιουργήμα πιθανώς του ιερέως Αθανασίου από την Εδεσσα και Στεργίου από την Κοζάνη των δημιουργών της εικόνας του ΙΣ ΧΣ.

Η Παναγία με ιλαρό και παραμυθητικό βλέμμα κρατά τον μικρό Χριστό που με το δεξί του χέρι ευλογεί ενώ με το αριστερό κρατά ανοικτό Ευαγγέλιο. Δεξιά και αριστερά της Παναγίας παρευρίσκονται ευλαβικά οι δύο αρχάγγελοι σε μια στάση ετοιμότητας να υπακούσουν στο θέλημα του Θεού. Χαρακτηριστικός είναι ο θρόνος της Παναγίας, μοναδικός στο είδος του, αφού τα

Ο Ευαγγελισμός, εικόνα με δυτικές επιδράσεις

ΝΙΑΟΥΣΤΑ

διακοσμητικά κυκλικά μοτίβα έχουν σαν θέμα τους πρόσωπα από την Παλαιά Διαθήκη, που αναπαριστούν την Παναγία εκ της "ρίζης Ιεσαϊ". Τα καλύμματα των φωτοστεφάνων καθώς και των δεξιών χειρών της Παναγίας και του Χριστού είναι επίχρυσα.

"Ο ΕΥΑΓΓΕΛΙΣΜΟΣ ΤΗΣ ΘΕΟΤΟΚΟΥ"

Είναι η επόμενη του τέμπλου με θέμα της τον Ευαγγελισμό της Θεοτόκου. Χαρακτηριστική εικόνα που φέρει αρκετά στοιχεία - επιδράσεις της δυτικής τέχνης και θεολογίας. Τόσον ο κρίνος που προσφέρει ο αρχάγγελος Γαβριήλ, όσον και τα κτίρια που συμπληρώνουν τη σκηνή του Ευαγγελισμού, είναι καθαρά δυτικής προελεύσεως. Άλλα στοιχεία δεν αναφέρονται. Το έργο, ως προς τη θέση του στο τέμπλο, δημιουργεί πρόβλημα ως προς την ονομασία του ναού. Στη θέση αυτή έπρεπε να βρισκόταν η εικόνα της Ζωοδόχου Πηγής. Αντ' αυτού όμως η εικόνα της Ζωοδόχου Πηγής βρίσκεται στο δεξιό προσκυνητάριο που πλαισιώνει το τέμπλο. Κανείς μπορεί να υποστη-

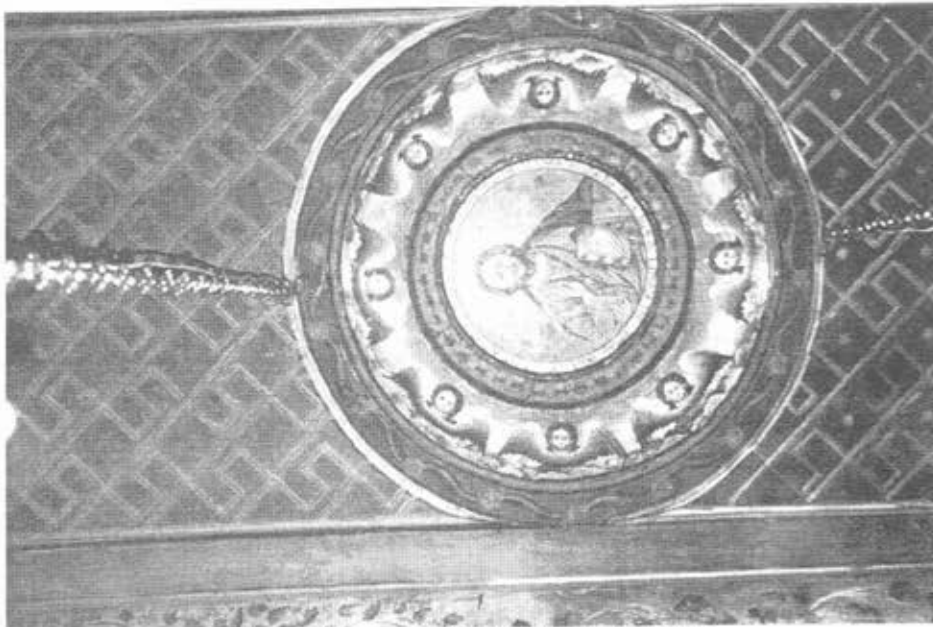
Ζωγραφισμένο επιστόλιο (χωρίς επιζωγραφήσεις εντοιχώς)

ρίξει πως η αρχική ονομασία του ναού ήταν προς τιμή του Ευαγγελισμού της Θεοτόκου. Κάτι που δεν τεκμηριώνεται από τις έως σήμερα γνωστές πηγές. Παρόμοιο πρόβλημα διαπιστώσαμε και στο ναό της Παναγίας.

"Η ΣΥΝΑΞΙΣ ΤΩΝ ΑΡΧΑΓΓΕΛΩΝ"

Είναι η επόμενη και τελευταία εικόνα του τέμπλου με θέμα της τη σύναξη των Αρχαγγέλων. Το θέμα αυτό όπως είδαμε είναι προσφιές στο χώρο της Νάουσας, αφού ο πολιούχος της πόλης, ο Άγιος Θεοφάνης, υπήρξε για ένα διάστημα ηγούμενος της Ιεράς Μονής Δοχειαρίου στο Άγιο Όρος, όπου η μονή ετιμάτο και τιμάται έως σήμερα στη μνήμη των Ταξιαρχών. Πρόκειται για έργο του 19ου αιώνα χωρίς να φέρει άλλα πληροφορικά στοιχεία.

Η επόμενη ζώνη του τέμπλου περιλαμβάνει εικόνες μικρού μεγέθους, με θέματα από τη ζωή και τα θαύματα της Παναγίας ίδιας τεχνοτροπίας με τις μεγάλες που αναφέραμε. Στη θέση του κεντρικού

Λεπτομέρεια οροφής με τον Παντοκράτορα

κλίτους το τέμπλο γίνεται ακόμη ψηλότερο με την προσθήκη τέταρτης ζώνης, η οποία επιστέφεται με τα "λυπηρά" κατά δυτική επίδραση, που αποτελεί όμως συνέχεια παλαιότερων Βυζαντινών έργων. Ο σταυρός έχει ίσες κεραιές με τρίλοβα άκρα και στη βάση του ένα ζεύγος δρακόντων, που στηρίζουν τις εικόνες της Παναγίας και του Αγίου Ιωάννου. Η όλη σύνθεση εδράζεται επί τριγωνικής βάσεως η οποία διακοσμείται από αγιογραφημένη μορφή αγγέλου και άλλα διακοσμητικά ξυλόγλυπτα στοιχεία. Έτσι ακριβώς επιστέφεται το τέμπλο με μικρότερα όμως τρίγωνα και χωρίς καμία σύνθεση επί αυτών, στο βόρειο και νότιο κλίτος.

ΠΡΟΣΚΥΝΗΤΑΡΙΑ

Ο ναός διαθέτει συνολικά τέσσερα ξυλόγλυπτα προσκυνητάρια. Τα δύο από αυτά βρίσκονται στα άκρα του τέμπλου ενώ τα άλλα δύο στην είσοδο του κυρίως ναού μπροστά από τις δυο πρώτες κολόνες που διαμορφώνουν τα κλίτη του ναού. Αναφέρουμε σχετικά:

"Ο ΑΓΙΟΣ ΕΥΣΤΑΘΙΟΣ"

Το πρώτο από τα αριστερά του τέμπλου προσκυνητάρι του ναού έχει ως θέμα του τον Άγιο Ευστάθιο. Πρόκειται για τον πρώην ειδωλολάτρη στρατηγό Πλακίδα και ύστερα από τη θαυμαστή πρόσκληση που του έγινε από τον ίδιο τον Χριστό, βαπτίστηκε αλλά και μαρτύρησε αυτός και η οικογένειά του για τον Χριστό. Ο Άγιος παριστάνεται έφιππος τη στιγμή που ετοιμάζεται με το δόρυ του να κτυπήσει το ελάφι ανάμεσα από τα κέρατα του οποίου είχε εμφανιστεί ο σταυρός. Στα δύο κατακόρυφα άκρα της εικόνας έχουν ιστορηθεί δέκα σκηνές από τη ζωή και το μαρτύριο του Αγίου, ενώ στο άνω μέρος της εικόνας, εντός κύκλου, παρίσταται χορός Αγίων που έχουν στο κέντρο τους τον Χριστό. Για το έργο αυτό δεν έχουμε άλλα στοιχεία. Επάργυρο είναι μόνο το κάλυμμα του δόρατος του Αγίου.

"Η ΖΩΟΔΟΧΟΣ ΠΗΓΗ"

Ο "κολοβωμένος" άμβωνας κρεμασμένος στην χαρακτηριστική οκταγωνική ξύλινη κολώνα.

Το δεύτερο προσκυνητάρι στο δεξιό μέρος του τέμπλου έχει ως θέμα του το θαύμα της Ζωοδόχου Πηγής. Όπως και προηγουμένως σημειώσαμε, η εικόνα αυτή θα έπρεπε να βρισκόταν δίπλα από την Παναγία αφού ο ναός τιμάται στο θαύμα της Ζωοδόχου Πηγής. Αγνωστοι παραμένουν πάντως οι λόγοι αυτής της μετάθεσης. Στο κάτω και δεξιό μέρος της εικόνας διαβάζουμε:

ΔΙΑ ΕΠΙΤΡΟΠ
ΜΠΟΥΖΑΛΗ:
Χ: ΖΗΣΗ: ΙΩ

"Ο ΑΓΙΟΣ ΧΑΡΑΛΑΜΠΟΣ"

Είναι το πρώτο από τα αριστερά προσκυνητάρια κοντά στην είσοδο του Ναού. Αποτελεί έργο της

ιδίας εποχής με στοιχεία δυτικής τεχνοτροπίας χωρίς ιδιαίτερο αισθητικό αποτέλεσμα. Το κέντρο της εικόνας καταλαμβάνει ολόσωμη τη μορφή του Αγίου που με το δεξί του χέρι ευλογεί, ενώ με το αριστερό του κρατά κλειστό Ευαγγέλιο. Στις άκρες της η εικόνα πλαισιώνεται από δέκα παραστάσεις που αναφέρονται σε γεγονότα από τη ζωή του Αγίου. Αλλά στοιχεία δεν αναφέρονται.

"ΟΙ ΑΓΙΟΙ ΠΑΝΤΕΣ"

Είναι το πρώτο δεξιά προσκυνητάριο κοντά στην είσοδο του ναού, που παριστά τη σύναξη όλων των Αγίων. Την κεντρική θέση στην εικόνα κατέχει η μορφή του Χριστού που πλαισιώνεται από την Παναγία και τον Άγιο Ιωάννη τον Πρόδρομο. Δεξιά και αριστερά τους διατάσσονται οι Άγιοι Απόστολοι. Πάνω από αυτούς οι Αγγελικές δυνάμεις, ενώ κάτω σε δύο σειρές οι Άγιοι άνδρες και γυναίκες της εκκλησίας μας πρωτοστατούντων των Αγίων Κωνσταντίνου και Ελένης και οι Άγιοι της παλαιάς Διαθήκης. Στο κάτω μέρος της εικόνας διαβάζουμε:

*"Μνήσθητι κύριε του Δούλου σου
Αδάμου, συν της συμβ: και των
τέκνων αυτού εις μνημόσνον
αιώνιον, 1863 Αυγούστου 10.
Κ διά χειρός Αναστασίου Ναουσ".*

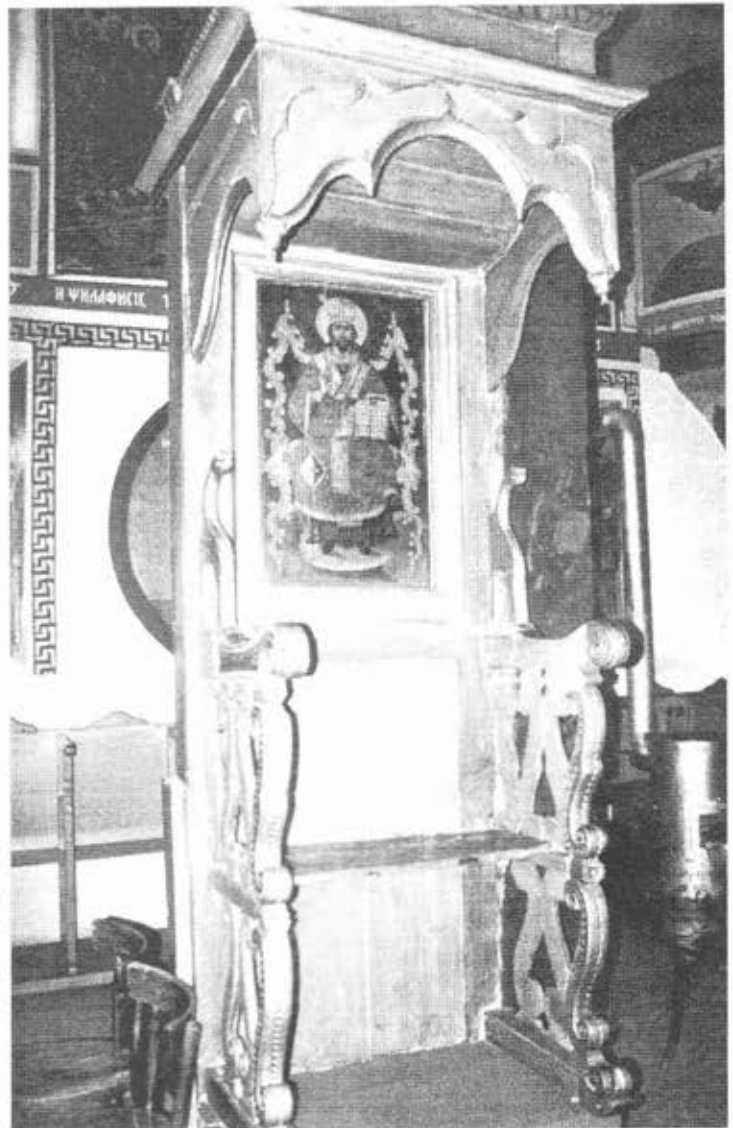
ΤΟΙΧΟΓΡΑΦΙΕΣ

Ο Ι. Ζωοδόχου Πηγής είναι ο δεύτερος (μετά τον ναό του Αγίου Γεωργίου) ναός της Νάουσας που φέρει σε όλες του σχεδόν τις επιφάνειες αγιογραφίες, που είναι δυστυχώς επιζωγραφημένες. Άγνωστος παραμένει ο χρόνος της πρώτης αγιογράφησης του ναού καθώς και ο ή οι δημιουργοί τους. Τα πλέον πρόσφατα στοιχεία σχετικά με την αγιογράφηση του ναού αναφέρουν ως χρόνο "ανανέωσης" των αγιογραφιών το έτος 1993 από τον ντόπιο αγιογράφο της πόλης κ. Χασιούρα. Αξίζει πάντως η Αρχαιολογική Υπηρεσία να προβεί σε διερευνητικές τουλάχιστον αποκαλύψεις της αρχικής μορφής των τοιχογραφιών.

Ολόκληρη η επιφάνεια του Ναού είναι χωρισμένη σε δύο ζώνες. Η πρώτη από πάνω προς τα κάτω περιλαμβάνει θέματα από τη ζωή του Κυρίου (βόρεια και νότια εσωτερική επιφάνεια) καθώς και παραστάσεις από την Παλαιά Διαθήκη (δυτική). Ενώ η δεύτερη περιλαμβάνει μορφές αγίων. Όλες φέρουν το όνομα του δωρητή καθώς και την ημερομηνία επιζωγράφησης του έργου. Αγιογραφημένο είναι επίσης το ιερό βήμα, οι τοξοστοιχίες και η οροφή.

5. Ιστορικοκατασκευαστική ανάλυση

Η ύπαρξη του ναού πιθανολογούμε ότι πέρασε από τέσσερις φάσεις. Η πρώτη αφορά την ύπαρξη του πριν από τον Απρίλιο του 1822, δηλαδή

Ο Δεσποτικός Θρόνος

Γενική άποψη του εσωτερικού του ναού προς την κεντρική είσοδο

πριν την καταστροφή της πόλης. Η δεύτερη αφορά το διάστημα από το 1822 έως και το 1864, έτος της πρώτης ανακαίνισης, η τρίτη από το 1864 έως το 1895, έτος της δεύτερης ανακαίνισης, και η τέταρτη από το 1895 έως και σήμερα.

Στοιχεία για το πως ήταν ο ναός μέχρι τον χαλασμό της Νάουσας δεν διαθέτουμε. Ο ναός σύμφωνα με τις προαναφερθείσες περιγραφές που αφορούν τον χαλασμό της πόλης, ασφαλώς και καταστράφηκε. Αγνωστο όμως είναι το μέγεθος των καταστροφών. Εικάζουμε όμως ότι θα ήταν σημαντικές. Έτσι ακολουθεί η δεύτερη φάση της ζωής του κτιρίου, που το βρίσκουμε εγκαταλειμμένο για 38 περίπου χρόνια, ως το 1864 δηλαδή, οπότε ξεκίνησε και η τρίτη φάση της ζωής του μνημείου. Πιθανολογούμε πως οι τεχνίτες που ανέλαβαν το έργο της ανακαίνισης στα 1864, θα βρήκαν μπροστά τους ένα χορταριασμένο ασκεπές κτίριο χωρίς κουφώματα και άλλα σημαντικά μορφολογικά στοιχεία. Έτσι η νέα μορφή που απέδωσαν στο ναό δεν είναι σίγουρο πως αποτελεί επανάληψη της αρχικής.

Στο συμπέρασμα αυτό συνηγορούν:

- Η μορφή της κόγχης
- Τα εσωτερικά δομικά στοιχεία του ναού.

Άγνωστος επίσης παραμένει ο χρόνος κατασκευής των τοίχων αντιστήριξης στη νότια πλευρά του ναού. Αν ο ναός με τον χαλασμό είχε πράγματι καταστραφεί ολοσχερώς, υπόθεση που δεν έχει πολλές πιθανότητες, αφού ο χώρος του κατά τη διάρκεια της πολιορκίας χρησιμοποιήθηκε ως στρατηγείο του τούρκου διοικητή Λουμπούτ και εφρουρείτο ασφαλώς, δεν θα υπήρχε λόγος υποστήριξης της νότιας τοιχοποιίας, αφού θα κατασκευάζονταν νέα. Πρόκειται επομένως για μεταγενέστερη του έτους 1864 εργασία υποστήριξης του κτιρίου. Πράγματι σύμφωνα και με την άποψη του κ. Μπάιτση, οι τοίχοι αντιστήριξης κατασκευάστηκαν στην αρχή της τέταρτης φάσης της ζωής του κτιρίου, δηλαδή το 1895. Μεταγενέστερες είναι και όλες οι άλλες εξωτερικές επεμβάσεις που αφορούν τη χρωματική απόδοση του κτιρίου. Από τότε μέχρι σήμερα δεν πραγματοποιήθηκαν άλλες σημαντικές επεμβάσεις, πλην των αναγκαίων εργασιών συντήρησης.

"Τα Καμένα"

της Λευκής Σαμαρά

Τα "Καμένα", σήμερα Πλατεία Διοικητηρίου, ήταν το εμπορικό κέντρο της Νάουσας μέχρι τον Αύγουστο του 1949 που κάηκαν. Σε αυτήν την πλατεία γινόταν τα παζάρια και οι ανταλλαγές των προϊόντων και γύρω της ήταν χτισμένα τα περισσότερα αρχοντόσπιτα που είχαν και από κάτω τα μαγαζιά τους, οι περισσότεροι.

Στην Πλατεία Καμένα κατέληγε η οδός "Ζαφειράκη", η "Δημαρχίας", "Χ" Γρηγοριάδη", η "Ρήγα Φεραίου", ένας δρόμος που οδηγούσε στην εκκλησία της Μεταμόρφωσης και η "Περδικάρη".

Κατάμεσής της Πλατείας, βόρεια, ήταν "φυτευτό" το σπίτι του Κρουσταλίτη (στην φωτο-

γραφία, μεταγενέστερη, είναι το ταξί) ένα διώροφο κτήριο παλιό, που στα μαγαζιά του κάτω στέγαζε το υποδηματοποιείο του παππού μου Γιάννη Ρουβέτη, που έκαμνε τα κουμπωτά παπούτσια, το τσαρουχάδικο του Παλιομάτσα και κρεοπωλείο.

Στα επάνω δωμάτια στεγάζονταν ο σύλλογος "Αθηνά" και ύφανε πανιά ο γαμπρός του Παλιομάτσα ο Ζαχαράκης. Το οίκημα αυτό υπήρχε μέχρι το 1911.

Κοιτάζοντας την παρακάτω φωτογραφία, δεξιά βλέπουμε στην γωνία πλατείας και σημερινής Περδικάρη, το σπίτι του Γκούντα, που από κάτω είχε τις αντιπροσωπείες του Γεωρ. Τσίτση

Τα "Καμένα" πριν την καταστροφή του '48

που πουλούσε νήματα και υφάσματα ώσπου το πήρε ο δαιμόνιος Μεγαλοπολίτης Βασίλης Μαρονέρης και στέγασε το βιβλιοχαρτοπωλείο, πρακτορείο

Γεώργιος Χριστοδούλου Τσίτσις

εφημερίδων και εκτυπωτήριο στο οποίο τυπώνονταν και όλες οι προκηρύξεις κατά των Γερμανών στην κατοχή.

Συνέχεια ήταν το σπίτι του Γιώργη του Πεχλιβάνου και ο δρόμος για την Μεταμόρφωση.

Ο Γεώργιος Πεχλιβάνος είχε παντρευτεί την Ανθία του Τσίτσι, που ήταν όχι μόνο η πιο

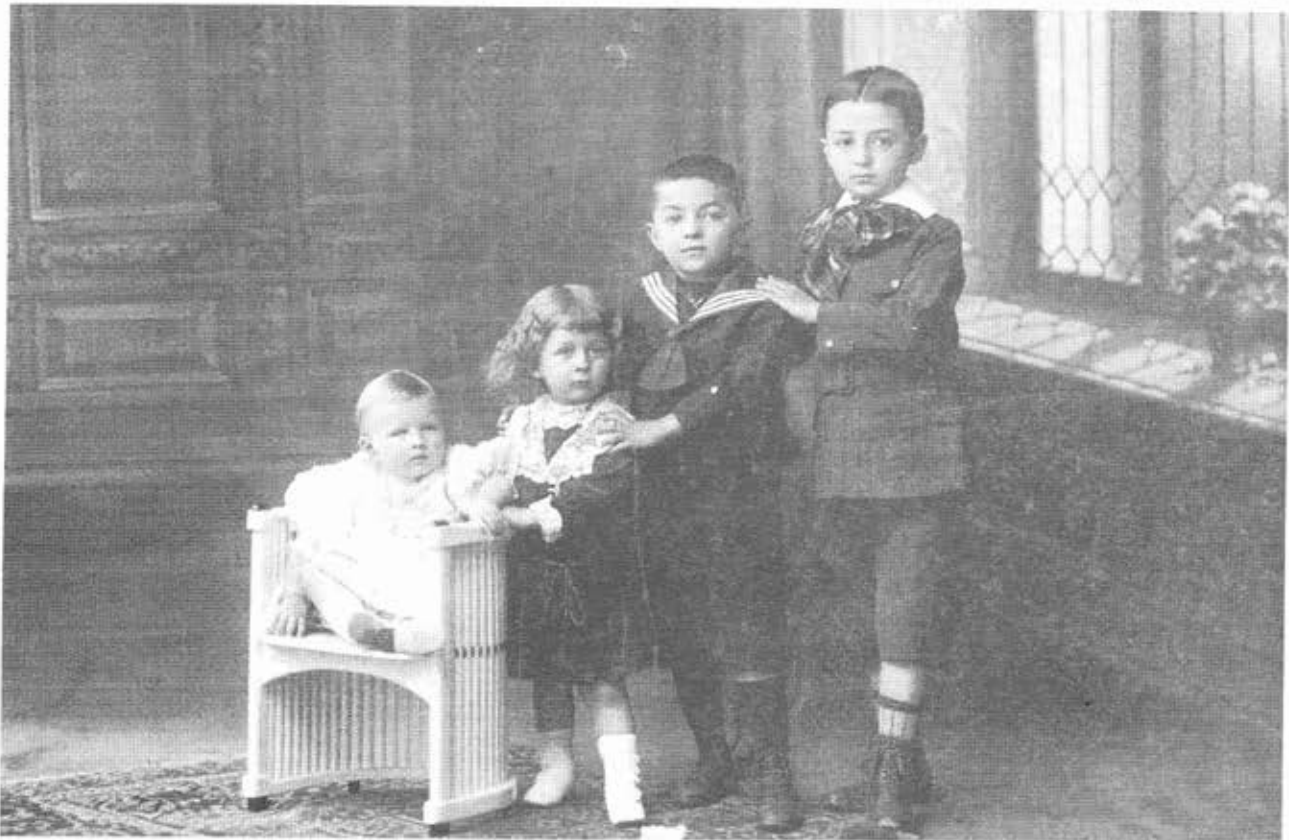
Αντώνιος Γεωργίου Τσίτσις
(φωτογραφία στο Κάιρο)

όμορφης της γειτονιάς αλλά είχε και φοβερή προσωπικότητα, τέτοια που κανείς ποτέ δεν την προσφώνησε με το επώνυμο του συζύγου της "Έμεινε πάντα η Ανθία του Τσίτσι" λέει με καμάρι ο γιος της Κωστώκης Πεχλιβάνος, σήμερα ενενήντα

ετών τεσσάρων.

Το σπίτι του Πεχλιβάνου γωνιακό, συνέχιζε με του Τσίτσι τα υφαντήρια

Απέναντι από του Πεχλιβάνου ήταν του Δημητριάδη του Μπέμπη, του Σιπητάνου, του Αργυρού και του Τζιόλα, γωνιακό που οδηγούσε στην

Εκ δεξιών: Δήμητριος, Νικόλαος, Κωνσταντίνος, Μενέλαος Πεχλιβάνου

Ο βιβλιοπώλης Βασίλειος Μαρινέρης με την γυναίκα του Μαρία

Μεταμόρφωση, το Σεφέρτζειο και το Παρθενωγωγείο, με διπλανό του το οίκημα που έμενε ο παπάς της εκκλησίας.

Επί της σημερινής Ρήγα Φεραίου, όπως κοιτάζουμε την εικόνα δεξιά, ήταν, εκτός από το γωνιακό του Μπέμπη του Δημητριάδη, του Μητσιγγόλα, του Γεωργιάδη, του Χατζηπαράσχη και του Τύμη, γωνία στο σοκάκι που οδηγούσε πάλι στην εκκλησία και τα σχολεία.

Απέναντι ακριβώς γωνία Ρήγα Φεραίου -Δημητριάδη, ήταν το παλιό σπίτι του Κύρτση, που το αγόρασε ο Λυσιμάχος και εκεί πήγε νύφη την γυναίκα του την Σοφία του Λόγγου.

Θυμάμαι κι 'εγώ την αυλή με τα πετραδάκια και την γούβα που έκανε κάτω από τα σκάλα, που κατά τα λεγόμενα του μαχαλά βρέθηκε το καζάνι με τις λίρες από τον Κύρτση ο οποίος από

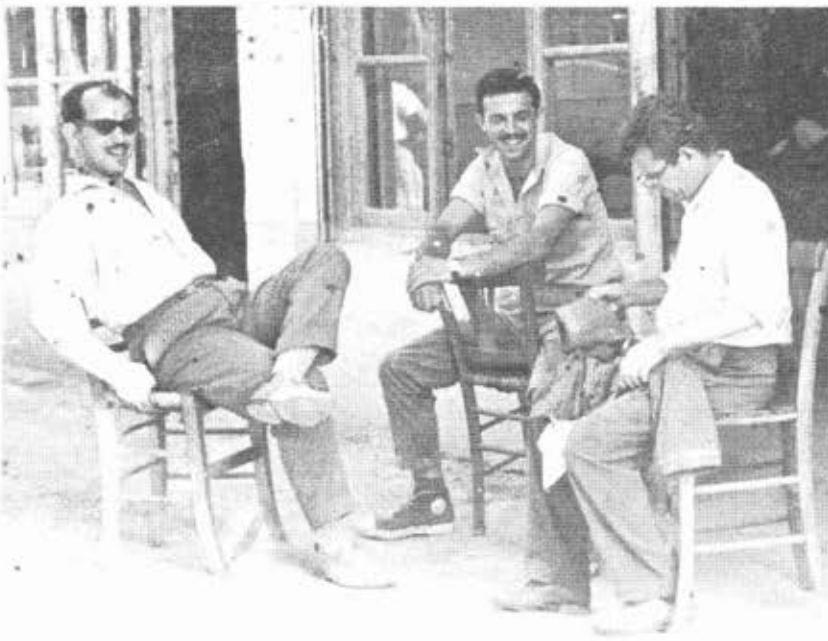
εργάτης γης, από το Ντραζίλοβο βρέθηκε βιομήχανος. Λόγια που τα ακούγα με μαζί με την Εφη Πλαταρίδου κόρη της Μ. Βλάχου (Λυσιμάχου), όταν πηγαίναμε να παίξουμε στις γιαγιάς Σοφίας. Και μετά όταν βρισκόμασταν ψάχναμε για καζάνια με λίρες .

Δίπλα, κατεβαίνοντας βόρεια της πλατείας επί της Ρήγα Φεραίου ήταν το σπίτι του Εβραίου Μπουρλά που πουλούσε υφάσματα, του Μπουμπουλιά, που υπάρχει και τώρα, του μουσικοδιδάσκαλου Αλέκάντη (Αλ. Κουϊμτζή), του Τσίτση (που είναι και σήμερα) και του Σέρμπου .

Σαν όνειρο περνάει το χαμογελαστό πρόσωπο του Τέλη του Σέρμπου στο ραφείο του, με τα γυαλιά κρεμασμένα πολύ κοντά στη μύτη και τη μεζούρα μόνιμα στο λαιμό, τον λαλά Τέλη όπως τον λέγαμε βλάχικα, που μας έκανε με τους στίχους του, μισά ελληνικά και μισά βλάχικα να ξεκαρδιζόμαστε στα γέλια. Ήταν ο πιο κεφάτος της πλατείας. Σήμερα στον ίδιο χώρο στεγάζεται το κατάστημα δώρων της Μαρούλας Πεχλιβά-

Ο Τέλης Σέρμπος εν... δράσει

Ο Λάλα-Τέλης ράβοντας στη λιακάδα της πλατείας

νου.

Κάτω από το σπίτι του Αλέξανθη ήταν το σαγματοποιείο "Ειλικρίνεα" του Γουτιάνου και του πεθερού μου Γ. Σαμαρά που έφτιαχναν και επιδιόρθωναν τα σαμάρια, τα ... ανταλλακτικά της εποχής.

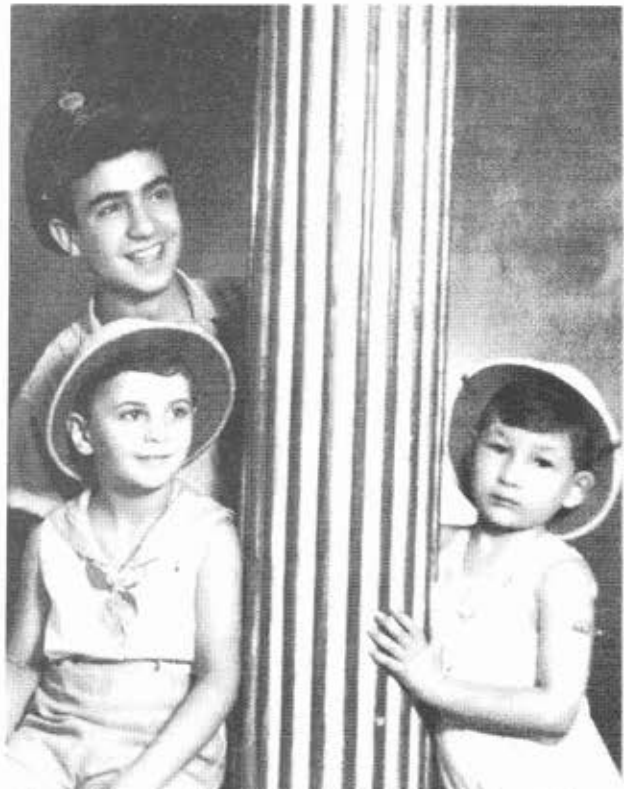
Κολλητό με το ραφείο του Σέρμπου ήταν το καφενείο "τα Ηλύσια" μέχρι τη σημερινή Χ" Γρηγοριάδη (που οδηγεί στη Λαϊκή αγορά) που τέλειωνε με το κουρείο του Τούρκου Μασμαντί (αργότερα κουρείο Τσικιτίκου) και ακολουθούσαν προς το στενό το σιδεράδικο του Περισοράτη, ένα χρυσοχοείο και ο φούρνος του Μπουμπουλιά.

Απέναντι ακριβώς (παλιό ΤΕΒΕ) πάνω στην πλατεία ήταν το χασάπικο του Καληώρα, του Καμπίτη, οι αδελφοί Νικόλτσι. Εκεί ήταν και η μπουραρία του Γρέξιου, το κτήριο της Ηλεκτρικής Εταιρίας Ναούσης, με τον Λάλα κλειδοκράτορα να ανάβει και να σβήνει τα φώτα, το μπακάλικο και κατόπιν φαρμακείο του Μπέρσο, η Χωροφυλακή και κατόπιν Εφορία, κάτω από το σπίτι του Μπίλη και στο σημερινό Κούντζουλα, της Ρένας και Μανουέλας ήταν του Ματζέλα από όπου άρχιζε η σημερινή Δημαρχίας και Ζαφειράκη.

Το σημερινό ζαχαροπλαστείο Τζέπου ήταν του Χατζηνώτα που είχαν τα κουκούλια, στη συνέχεια ήταν ένα συμβολαιογραφείο το σημερινό κτήριο του Μούγγρη, το σπίτι του Σιούγγαρη και ακολουθούσαν τα Περδικαραϊκά. Από κάτω ήταν το κρεοπωλείο του Στουμπιάρη, το χοροδιδασκαλείο του Ντάντη και μετά το κουρείο του Γιάννη του Σιούγγαρη και στη συνέχεια το περίφημο ζαχαροπλαστείο "Κρίνος" και ο φούρνος του Φεΐδαρη κάτω από το σπίτι του Γκέρου (σημερα γωνία Περδικάρη - Βύρωνος).

Όλα τα σπίτια της νότιας πλατείας έβλεπαν και στην Αράπιτσα και της Σοφρωνίου και είχαν πίσω μπαχτσέδες που έβλεπαν στον Αγια - Σωτήρη.

Όλα τα είχε η πλατεία "Καμένα". Ολη η οικο-

Οι τότε "νεοσοφ" του μαχαλά Πάνος Μαρονέρης, Τάκης Μάντσος, Μίμης Πεχλιβάνος

Κυριακάτικο ξύπνημα: Εκδρομή

νομική και κοινωνική ζωή της Νάουσας περνούσε απ' εκεί, κουκούλια, ζαρζαβατικά, σταφύλια πουλιόνταν σε μαγαζάκια με τενεκεδένια οροφή - υπόστεγα και από εκεί πολλοί Ναουσαίοι αγόραζαν σταφύλια για να κάνουν το κρασί για το σπίτι τους και για πουλήμα.

Τότε κοντά στις αρχές του 20ου αιώνα είχαν έρθει και οι Μπουτάρηδες στη Νάουσα και άρχισαν να φτιάχνουν κρασί.

Μια καλή χρονιά, πήραν πολλά βαρέλια από τον Μανωλούση και τα γέμισαν δικό τους εκλεκτό κρασί που το πουλούσαν και σε πιο φτηνή τιμή από τους υπόλοιπους, με αποτέλεσμα να γίνεται ανάπλαστο. Τα βαρέλια τα είχαν αποθηκεύσει σε σπίτια Ναουσαίων της πλατείας, τα οποία επίσης πουλούσαν κρασί και δεν άντεχαν τον ανταγωνισμό των Μπουτάρηδων. Γι' αυτό, ένα βράδυ, τους άνοιξαν όλα τα βαρέλια και το πρωί η Αράπιτσα "έτρεχε κρασί", όπως θυμάται ο Θόδωρος Λίππας. Παρ' όλα αυτά οι Μπουτάρηδες προχώρησαν ακάθεκτοι και υποσκελίσαν πολύ γρήγορα τους άλλους.

Γωνία Περδικάρη και Γκούντα, πηγαίνοντας προς τα Μπατάνια, ήταν πάλι του Περδικάρη μετά αυλή και μετά του Τσίτση, που ίσως πολλοί να θυμούνται την μετέπειτα χτισμένη βιλίτσα με τα τριαντάφυλλα και ένα παλιό σπίτι με πέρασμα από την εκκλησία στην οδό Περδικάρη και μετά το σπίτι του Πεχλιβάνου, πεθερού του Σταύρου Λαναρά, του Χ' Γρηγοριάδη και του Επαμεινώντα του Χ' Παράσχη, έκλεινε μέχρι τη Σωφρονίου που ανηφόριζε στο αρχοντικό του Μανωλούση απέναντι από το Επισκοπείο και την εκκλησία. Το αρχοντικό (σημερινό ΚΑΠΗ) είχε δυο πόρτες από τις οποίες περνούσαν τους πεθαμένους για να βγουν στη Σωφρονίου και μετά από εκεί στο τότε νεκροταφείο της Βαγγελίστρας.

Σήμερα όλο το τετράγωνο Γκούντα, Τσίτση, Πεχλιβάνου, είναι το διοικητήριο και η πλατεία του.

Μετά το κάψιμο, στον εμφύλιο το 1949, τα απαλλοτριώσε, ο αείμνηστος Φιλώτας Κόκκινος επισύροντας μέχρι σήμερα την μήνιν των ιδιοκτητών, ενώ τα υπόλοιπα πουλήθηκαν σαν οικό-

πεδα, γιατί οι νοικοκυραίοι τους πήραν των οματιών τους και εγκαταστάθηκαν στη Θεσσαλονίκη και Αθήνα .

Το σημερινό σούπερ μάρκετ του Τσίλη ήταν τα Περδικαραίικα καθώς και το κατάστημα της Μαρούλας της Γιαννικουρή στη θέση του " Κρίνου " και το μπαριμπέριζο .

Μετά ήταν το σπίτι του Γκέρου, του Ρόπτη, το στενό του Χ"Παράσχη, του Καρδολάμου του Κράνου (Λίπλα), του Καμτσικά, του Ντίκου και άρχιζε η πέτρινη γέφυρα, τα Μπατάνια.

Το σπίτι του Χ"Παράσχη κάηκε, κατά λάθος, από Μακεδονομάχους, και αυτή ήταν η αιτία που ο Χ"Παράσχος αρνήθηκε να πληρώσει στη Ναουσαίικη κοινότητα τις λίρες που χρωστούσε σαν συνδρομή για να πάρει άδεια γάμου. "Αφού εσείς δεν μερομνήσατε σαν κοινότητα για το σπίτι μου, δεν πληρώνω " διεμήνυσε .

Φυσικά ο γάμος έγινε, ένας γάμος με πολύ

μεγάλη ιστορία στην οποία ανακατεύτηκαν μέχρι και εξαρχικοί ιερείς και το σπίτι ξαναχτίστηκε " πέτρα και λίρα που στάλθηκαν κουβανός " από την Αίγυπτο όπου εμπορεύονταν οι Χ"Παράσχηδες .

Τα "Καμένα" μια περιοχή της ρομαντικής παλιάς αρχοντικής Νάουσας, που επιχειρήθηκε να ξαναζωγραφιστεί με πολλές αφηγήσεις, πολλές προσωπικές αναμνήσεις και πολύ αγάπη για την πόλη μας και την ιστορία της κάθε παλιάς γειτονιάς

(Ευχαριστώ τους κ. Θεόδωρο Λίπλα, Κωστάκη Πεχλιβάνο, Πάνο Μαυρόρη, Ζωή Αγοραστού, Μαρούλα Πεχλιβάνου, Ευγενία Τσιώτσιου - Τσίτση, Ελένη Σέρμπου - Ματσακίδου για την αμέριστη βοήθειά τους στην συγγραφή του κειμένου και το φωτογραφικό υλικό)

Η ζωή συνεχίζεται και μετά την καταστροφή.
Από αριστερά Πάνος Μαυρόρης, Μπέμπα Παπαγιάννη Χατζηδημητρίου, Ντόρα Στράτου (Αποκριά)

Πασχαλινά έθιμα στη Νάουσα

του Πέτρου Δεινόπουλου

Μεγάλη η γιορτή του Πάσχα στην Ελλάδα μεγαλύτερη κι από τα Χριστούγεννα, που βρίσκονται στην πρώτη θέση των Λαών του Βορρά, διότι εκεί τα συνδέουν με τον τερματισμό της μεγάλης νύχτας και το μέγαλωμα της ημέρας. Το ελληνικό Πάσχα συνδέεται με την άνοιξη, με την Ανάσταση του Θεανθρώπου και της φύσεως. Δικαιολογημένοι, συνήθως οι πανηγυρισμοί που συνοδεύονται φυσικά και από γαστρονομικές απολαύσεις.

Στην Ελλάδα την πρώτη θέση στο πασχαλινό τραπέζι είχε το αρνί. Κάθε οικογένεια έπρεπε να σφάξει το αρνί της Πασχαλιάς. Το ίδιο και στη Νάουσα με τη διαφορά ότι αντί για οβελία που ήταν σπάνια εξαίρεση, κυριαρχούσε ο νταβάς στο φούρνο με φρέσκα κρεμμυδάκια. Ήταν ο κανόνας που αργότερα περιέλαβε και τη μαγειρίτσα, αλλά και τον οβελία που ψηνόταν και εξακολουθεί να ψήνεται σε κάποια εξοχή.

Το μαγείρεμα του Πασχαλινού νταβά γινόταν “συλλογικά” σ’ ένα σπιτικό φούρνο της γειτονιάς φουρνίζονταν οι νταβάδες πολλών οικογενειών. Κατόπιν σφραγιζόταν η πόρτα του και η “πύρα” με λάσπη. Το άνοιγμα γινόταν μετά τη δεύτερη Ανάσταση, τη Λειτουργία της Αγάπης. Όλη αυτή η διαδικασία συμβόλιζε την ταφή, το σφράγισμα του τάφου και την Ανάσταση του Χριστού.

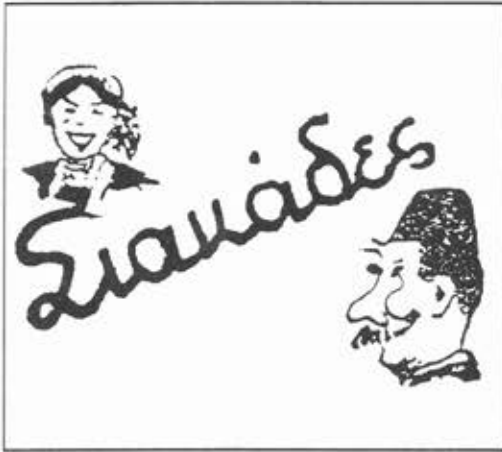
Πασχαλινά τσουρέκια κ.λ.π. δεν είχαμε στη Νάουσα. Στη θέση τους είχαμε τα εφτάζυμα “κουλίκια” το ζύμωμα τους ήταν έργο ηλικιωμένων γυναικών που ήξεραν τη δύσκολη συνταγή με τη μαγιά από ρεβίθια. Όταν πετύχαιναν τα κουλίκια - πολλές φορές η μαγιά “έσβηνε” γιατί όπως έλεγαν ήταν “αναιμική” η πεθερά διάλεγε το καλύτερο “κουλίκι” και το έστελνε δώρο στη μνηστή του γιού της. Επειδή, όμως το ζύμωμα των κουλικιών και η επιτυχία τους ήταν προβλη-

ματική, υπήρχε και η σίγουρη λύση των έτοιμων κουλικιών που παρασκεύαζαν τα φουρνάρικα, τα οποία έβγαζαν στον κλήρο τα εφτάζυμα κατά πεντάδες που περιλάμβαναν κουλίκια πέντε διαφορετικών μεγεθών. Τι χαρά κάναμε όταν ερχόταν στο σπίτι ο παραγιός του φούρναρη να μας φέρει τα κουλίκια που κερδίσαμε για να πάρει κι αυτός το ρεγάλο του, ένα δίφραγκο ή ένα τάλιρο!

Το βάψιμο των αυγών άρχιζε τη Μ. Τετάρτη με τα τρία πρώτα αβγά, ενώ όλα τα υπόλοιπα βάφονταν τη Μ. Πέμπτη. Η επιτυχία στο βάψιμο θεωρούνταν ως καλός οιωνός ενώ το αντίθετο προκαλούσε ανησυχίες, ότι κάτι κακό θα συμβεί στο σπίτι.

Το βράδυ του Μ. Σαββάτου ο “κράχτης” ο νεωκόρος της εκκλησίας περιέρχονταν την περιοχή της ενορίας και με ένα ρόπαλο χτυπούσε τις πόρτες των σπιτιών για να πληροφορηθούν οι ένοικοι ότι πρέπει να σταματούν για την Ανάσταση ή να ξυπνήσουν όσοι είχαν κοιμηθεί νωρίτερα, προκειμένου ν’ αντέξουν στη συνέχεια της Λειτουργίας, να μη φύγουν δηλαδή μόλις ακούσουν τον “Καλό το λόγο”. Οι νοικοκυρές φρόντιζαν να σηκώσουν από τη φωλιά τους και τις “κλωσσαριές” τις όρνιθες δηλαδή που κλωσούσαν τ’ αυγά τους!

Τις μέρες του Πάσχα, οι πιτσιρικάδες αλλά και μερικοί μεγάλοι διασκεδάζαν με την “κούνια” που στήνονταν σε κάποιο δέντρο του κήπου που διέθεταν τότε όλα σχεδόν τα σπίτια στη Νάουσα. Στην τσέπη τους φρόντιζαν να έχουν ένα πασχαλινό αβγό και μια πέτρα “σιδερένια” για να είναι υγιείς σαν το σίδηρο. Με το κόκκινο αβγό μάλιστα οι μανάδες έφερναν γύρους στα πρόσωπα των παιδιών τους ψιθυρίζοντας την ευχή “Ασπρο κόκκινο σαν τ’ αυγό τη Πασχαλιάς”.

Καρτιρούσαν τον χαλασμό

Μάνα κι θυγατέρα κίνησαν ταχύ - ταχύ την Τιτράδη να πάνουν στον μπαξέ να ίμασουν τσάκνα. Ου τχιός ου Ρίστους τις έκαμιν τον πήχυ.

- Τηρήσι να τα μάστι καλά, γιατί άμα δ' απουμένουν κι σαπίσουν, βγάζουν πίκρα κι βλάβουν τις δρουκινιές. Μη μούγγι στα καρναβάλια του μυαλό σας. Ούτι τσάκνου απ' του κλάδιμα να μην απουμένη. Ιγώ δα νάρθου υστηρότιρα για να πάρον πρώτα φάρμακα για του ράντισμα.

Αχήρισαν μι χούσμη να μαζώνουν τα τσάκνα για να μιπίσουν μια ώρα αρχίτηρα κι να γυρίσουν αγλήγουρας για

σιργιάνι. Για ταύτου είπαν κι στον Γληγουράκι που παγαίνει στον γυμνάσιου να πάνη κι αυτός για βόηθουν άμα μιπίση τους διαγοννισμούς.

Εμασαντι έμασαν καμιά ώρα κι αχήρισιν να σκουτινάξη ου ουρανόσ Τηρούνσι' απάνου, ου ήλιους χάνιτι. Σα σμούργια γίνηκιν. Κι τα πουλιά τσιουτσιούριζαν κι δεν ήξιραν τι να κάμουν.

Μάνα κι θυγατέρα κιτίρησαν.

- Μαρή χανουμέστι του κατάλαβις; Εφτασιν η διφτέρα παρουσία που λέει του Ιβαγγέλιου! λέει η μάνα.

Αχίρισιν να τρέμη κι του κουρίτσι κι να μοντζουκλαίει.

- Τι δα φκιάσουμι τώρα; Που δα πάμι να κρυφτούμι;

- Στην καλύβα πηλάλα στην καλύβα.

Σιβαίνουν στην καλύβα κι αχιρουν τα μοιριουλόγια κι τις μιτάνιες.

- Αμάν, δεν δα ξαναγένουμι καρναβάλια τάξει η θυγατέρα.

- Αυτά κι αυτά μας έφιραν στον χαλασμό φοννάξι η μάνα. Για ταύτου δα μας κάψης Θέ μου. Αμά να λυπηθής του κορίτσι μου που είναι ανύπαντρου κι δεν χάρικιν του δόλιου.

Ου ήλιους κόντιβιν να σβύση ντίπ. Αγκαλιάζουντι μάνα κι θυγατέρα κι αχιρουν τις τσιρίδεις. Ικείν την ώρα να κι ου υγιός ου Γληγουράκης. Τις είδιν που θρηνούσαν κι ξικαρδίστηκιν στα γέλοια.

- Του φηγγάρι μαρή έκρουψιν τον ήλιου. Εκλειψις είναι!

Άλλους θρήνους πάλι.

- Ουχ τι επαθάμι πάει ου Γληγουράκης, τον έστριψιν κι αχίρισιν τα χαζά.

Αυτός να ξικαρδίζιτι αυτές να τον πιρουν για λουλό κι φοννή του Θιό να δίνουν, ώσπου να κι ου τχιός ου Ρίστους.

- Τι μι κλειστικέτι σα χαρέμι μαρή; Οξου αγλήγουρας για τα τσάκνα. Δε λουλάθηκιν του πιδί, εισείς είστι για δέσιμου. Δεντηράτι τον ήλιου που τρανεύει; Αυτός δεν δα χαθήαμά οι δρουκινιές δα χαθούν άμα δε μάστι τα κλορίγια. Τι έχου πάθει ου καυμένους μου μ' ανθρώπους που δεν ιστάνουντι απού τέγια πράγματα!

Η ΝΑΝΑ Η ΜΑΡΙΓΙΑ (Φωνή της Ναούσης 1961)

Η Νάουσα και τα κρασιά της

του κ. Κώστα Κούσουλα,
γεωπόνου ειδικού αμπελουργίας

Οι ερυθροί οίνοι της Μακεδονίας (των περιφερειών Ναούσης, Αμυνταίου, Αγ. Παντελεήμονος, Γουμένισσης, Κοζάνης, Γρεβενών, Αρναίας κ.λ.π.) παρουσιάζουν μίαν εξαιρετικήν αρμονίαν συστατικών, αναλόγων προς ορισμένους εκλεκτούς ερυθρούς οίνους ανεγνωρισμένων διεθνώς.

(Γ. Γεωργακοπούλου, Η αίστασις και η ποιότης των οίνων της Μακεδονίας, 1957)

Αυτά έγραψε ο οινολόγος κ. Γ. Γεωργακόπουλος το 1957 για τα κρασιά της Μακεδονίας. Ας δούμε τώρα τι γράφει για τα κρασιά της Μακεδονίας ένας σύγχρονος διεθνούς κύρους αναλυτής και γνώστης της σύγχρονης Ελληνικής Αμπελουργίας και οινολογίας ο Miles Lambert - Gocs στο βιβλίο του "ΤΑ ΕΛΛΗΝΙΚΑ ΚΡΑΣΙΑ, οδοιπορικό στη χώρα του Διονύσου" έκδοση 1993, βιβλίο που η έκδοση του στα αγγλικά τιμήθηκε το 1992 με το ειδικό βραβείο του οργανισμού "The Wine Guild..." και με ειδικό βραβείο απ' την Αγγλο-Ελληνική Λεγεώνα. Εμείς προσθέτουμε: Κρίμα που ένας τέτοιος ύμνος για τη χώρα μας γράφηκε από έναν ξένο και όχι από έναν Έλληνα ειδικό. Ο κ. Gocs γράφει πρώτα για τη Μακεδονία:

"Πολυάριθμα τμήματα της Μακεδονίας είχαν αμπέλια κατά τη διάρκεια των αιώνων της οθωμανικής κυριαρχίας. Ο Τούρκος περιηγητής του 17ου αιώνα Εβλιά Τσελεμπή απαριθμεί μια σειρά μακεδονικών τοποθεσιών με πλούσιους αμπελώνες: (από δυτικά προς ανατολικά) Καστοριά, Σκόπια, Φλώρινα, Εδεσσα, Νάουσα, Βέροια, Ζίχνη, Σέρρες, Δοξάτο. Στις αρχές του 19ου αιώνα, ο Γάλλος ταξιδιώτης Ami Boue βρήκε επίσης ακμάζοντες αμπελώνες. Αλλά καθώς προχωρούσε ο 19ος αιώνα η Μακεδονία

γινόταν όλο και λιγότερο πρόσφορη για ειρηνικές δραστηριότητες όπως η αμπελοκαλλιέργεια. Η περιοχή έζησε το μεγαλύτερο μέρος αυτού του αιώνα δαπανώντας τη ζωτικότητά της σε πολιτικές διαμάχες που υποδαυλιζόνταν από τη νέα λαϊκή θρησκεία του εθνικισμού, με προβλέψιμα αποτελέσματα σ' αυτό το πληθυσμιακό συνούλευμα των εθνικοτήτων (υποθέτω πως οι περισσότεροι κοιλιόδουλοι γνωρίζουν γιατί ο όρος macedoine κατάντησε να σημαίνει ανάμεικτη σαλάτα)...! και συνεχίζει

"... Ο εικοστός αιώνας φαινόταν σχεδόν εξίσου δυσοίωνος περίπου ως τις μεσαίες δεκαετίες του. Η φυλλοξήρα, η μετανάστευση και οι πολεμικές επιχειρήσεις συνωμοτούσαν για το ξεριζώμα των αμπελιών και την παρακώλυση των αναφυτεύσεων. Αλλά τώρα η Μακεδονία ξαναγίνεται γρήγορα το κέρασ της Αμαλθείας, όπως ασφαλώς ήταν προορισμένη από τη φύση. Η περιοχή κερδίζει και το χαμένο έδαφος στην αμπελουργία, και ήδη μερικά από τα εμφιαλωμένα κρασιά της δείχνουν ότι η Μακεδονία είναι έτοιμη να εξορμήσει για την κατάκτηση των ποιοτικών κορυφών στο ξηρό κόκκινο κρασί όπως το γνωρίζουμε.

Οι πρόσφατες μακεδονικές επιτυχίες στα εμφιαλωμένα κρασιά έγιναν εφικτές χάρη σε μια παραδοσιακή ποικιλία της περιοχής, το ξινόμαυρο σταφύλι... Συνεχίζει... Μέχρι σήμερα μόνο τρεις τοποθεσίες έχουν ουσιαστικά αποκατασταθεί στην προγενέστερη σημασία τους σ' αυτήν την περιοχή: Η Νάουσα, η Γουμένισσα και το Αμύνταιο. Εκεί το ξινόμαυρο πλεονεκτεί, και μπορούμε να ελπίζουμε ότι μια ευρύτερη γνωριμία με τα κρασιά τούτα θ' αποβεί προς όφελος και των οينوπαραγωγικών περιοχών της Μακε-

δονίας που βρίσκονται ακόμα σε παρακμή.

ΝΑΟΥΣΑ

Το Βέρμιον είναι το ορεινό συγκρότημα που δεσπόζει στη Μακεδονία. Σε μιαν απότομη πλαγιά στα νοτιοανατολικά κράσπεδα του Βερμίου, προσανατολισμένη προς το μακρινό και αθέατο Αιγαίο, η Νάουσα βλέπει ν' απλώνονται μπροστά της εκτεταμένοι αμπελώνες και πειθαρχημένοι οπωρόκηποι. Το όνομα της Νάουσας εξελίχθηκε από τον παλαιότερο τύπο Νιάουστα, που κατά μια εκδοχή συνδέεται με τον ποταμό Νέστο, κατ' άλλη εκδοχή προέρχεται από τη Νέα Αυγούστα (Nova Augusta), όπως ονόμαζαν οι Ρωμαίοι αυτή την τοποθεσία. Η περιοχή ήταν κατοικημένη από την αρχαιότητα, και ο Γάλλος επισκέπτης του 19ου αιώνα Cousinery, εντυπωσιασμένος από τους "ωραίους αμπελώνες της", απέδιδε αυτό το γεγονός στο ιδιαίτερα πρόσφορο για την καλλιέργεια των κλημάτων έδαφός της. Μετά την έλευση των Οθωμανών οι κάτοικοι κατάφεραν ν' αποσπάσουν ορισμένα προνόμια, μεταξύ των οποίων μια σχετικά υποφερτή φορολογική επιβάρυνση και την απουσία τουρκικής φρουράς, κι έτσι η Νάουσα στάθηκε ικανή να διατηρήσει τους αμπελώνες της, αλλ' ακόμα και ν' αυξήσει τις δραστηριότητες της στο εμπόριο του κρασιού.

Οι Ναουσαίοι χρειάστηκε να επιστρατεύσουν την επινοητικότητά τους: εφόσον η τοποθεσία της πόλης δεν προσφερόταν για την εκσκαφή υπόγειων οιναποθηκών, βρήκαν τον τρόπο να εκμεταλλευτούν τις υπόγειες υδατοπηγές του Βερμίου. Τα σπίτια των οινεμπόρων ήταν χτισμένα πάνω από τα ρεύματα του υπεδάφους ώστε οι ισόγειες κάβες να δροσίζονται από τα ψυχρά νερά που κυλούσαν από κάτω. Οι πιο περιζήτητες θέσεις βρίσκονταν κοντά στο ρεύμα της Αράπιτσας, που φυσικά κυλούσε μέσα από τα ακριβότερα οικόπεδα της πόλης: εκεί βρίσκονται ακόμα σήμερα τα σημαντικότερα από τα παλιά σπίτια της Νάουσας. Και χάρη στις κάβες τους, οι Ναουσαίοι μπορούσαν να εξασφαλίσουν τη μακρά ωρίμανση στο βαρέλι που χρειάζονται τα πολύ ταννικά κρασιά τους, τα οποία παράγονται έπειτα από μακροχρόνια ζύμωση με

τα κοτσάνια και τις φλούδες. Ο Γάλλος ταξιδιώτης Rouqueville, γράφοντας το 1826, παρατηρούσε ότι τα κρασιά της Νάουσας σπάνια πίνονται προτού παλαιωθούν επί τέσσερα ή πέντε χρόνια. Σίγουρα όμως η αναμονή άξιζε τον κόπο για τους Ναουσαίους οινεμπόρους, όπως σημειώνει ο Cousinery (Voyage dans La Macedoine, 1831):

"Το κρασί της Νάουσας είναι για τη Μακεδονία ότι είναι το κρασί της Βουργουνδίας για τη Γαλλία: πουλιέται στη διπλάσια τιμή από τα άλλα κρασιά, ακόμα και αυτά που παράγονται σε πολύ γειτονικές περιοχές. Μεταφέρεται στη Θεσσαλονίκη και τις Σέρρες όπου καταναλώνεται σε μεγάλες ποσότητες".

Ας δούμε τώρα τι λέμε και μεις σήμερα για τα κρασιά της Νάουσας καθώς παράγονται από δύο μεγάλες φίρμες τους Μπουτάρη και Τσάνταλη και από μια δεκάδα περίπου μικρότερων άλλων ντόπιων Ναουσαίων οινοπαραγωγών.

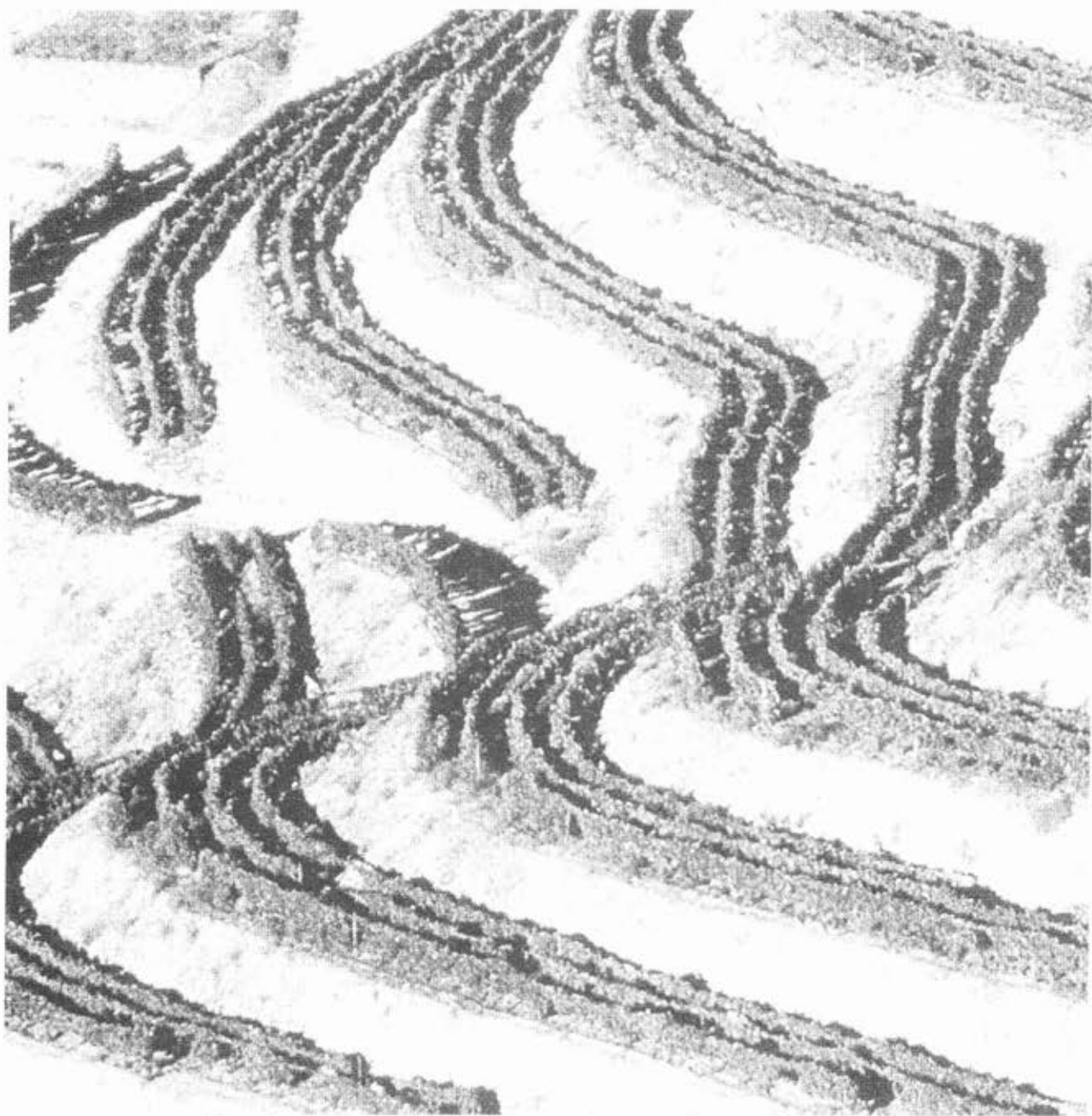
Απ' το 1975 μέχρι το 1982 διετέλεσα επόπτης Αμπελουργίας στο Υπουργείο τότε Βορείου Ελλάδος και νομίζω πως ξέρω αρκετά για την αμπελουργική και οινολογική εξέλιξη και πρόοδο της περιοχής.

Είναι γνωστό πως στη "Φωνή της Ναούσης" το 1988 (Φεβρουάριος) δημοσίευσα απόψεις συγκεκριμένα για το αν πρέπει ή δεν πρέπει να ποτίζονται τα αμπέλια της Νάουσας, καινοτομία που μπήκε στην περιοχή μαζί με τα γραμμικά σχήματα και άλλες σύγχρονες τεχνικές (λιπάσματα, φυτοφάρμακα, βαριά μηχανήματα κ.λ.π.). Καθώς η πλειονότητα σήμερα των οινοπαραγωγών έβαλε στ' αμπέλια της το νερό, η ΤΣΑΝΤΑΛΗΣ Α.Ε. εξακολούθει, μόνο αυτή, να κρατάει τα αμπέλια της ξηρικά, πιστεύοντας πως έτσι παίρνει απ' αυτά σταφύλια που δίνουν κρασιά που ανταποκρίνονται στον παλιό τύπο των κρασιών της Νάουσας. Ας δούμε τι συνέβη στο μεταξύ. Καθώς με το νερό η παραγωγή των αμπελιών έφτασε τους δύο και παραπάνω τόνους το στρέμμα, ο Διεπαγγελματικός σύλλογος που είχε στο μεταξύ συσταθεί, αναγκάστηκε να περιορίσει το όριο της παραγωγής στα 1000

κιλά, προφανώς για το λόγο ότι έτσι υποβιβάστηκε η ποιότητα και μαζί μετεκάλεσε το Γάλλο καθηγητή Boubals για να γνωματεύσει επ' αυτού και να γράψει σε άρθρο του που δημοσιεύθηκε στο Γαλλικό περιοδικό "Le progres viticole et vinicole" ότι η Νάουσα οφείλει τα αμπέλια της χάρη στα άφθονα νερά της"...

Ο ίδιος εξακολουθώ να πιστεύω, και ο χρόνος στο μεταξύ νομίζω πως με δικαιώνει, ότι τα 1000 κιλά σταφύλια το στρέμμα σαν ανώτατο όριο τα παίρνει κανένας απ' τα αμπέλια της Νάουσας

χωρίς νερό και σε ποιότητα που δίνει το κλασικό περίφημο Ναουσαίικο κρασί, γιατί τα 1000 κιλά ξηρικών σταφυλιών αντιστοιχούν σε μεγάλο αριθμό σταφυλιών με μικρά τσαμπιά που έχουν μικρές ρώγες γιομάτες από πολύτιμα ποιοτικά χαρακτηριστικά (σάκχαρα, χρώματα, αρώματα) έναντι των 1000 ποιοτικών κιλών σαν περιοριστικό όριο στα ποτιστικά αμπέλια που έχουν μικρότερο αριθμό σταφυλιών, μεγάλα τσαμπιά που οι ρώγες τους είναι χονδρές αλλά φουσκωμένες απ' το νερό!

Μια γάποια μικρή αντίληψη για το πως είναι τα αμπέλια στην Πορτογαλία

Ας δούμε όμως τι γίνεται και σε άλλες περιοχές της Μακεδονίας π.χ. στη Χαλκιδική που είναι πιο ξηρική απ' τη Νάουσα. (Η Νάουσα έχει 650 χιλιοστά βροχή έναντι της Χαλκιδικής που έχει 450). Στο Αγιο Ορος όλα τα αμπέλια της ΤΣΑΝΤΑΛΗ Α.Ε. είναι ξηρικά, ενώ στην περιοχή του Αγίου Παύλου ξηρικοί αμπελώνες της ίδιας Εταιρείας αποδίδουν άνετα τα 1000 κιλά σταφύλια το στρέμμα, σταφύλια άριστης ποιότητας, που δίνουν τοπικά κρασιά που παίρνουν διεθνή βραβεία και διακρίσεις.

Φυσικά το γράψαμε και το ξαναγράφουμε ότι τα ξηρικά αμπέλια για να τα φτιάσεις απαιτούν μια δύσκολη τεχνική σε μια πολλαπλή συνάρτηση παραγωγικής διαδικασίας στους ΟΠΑΠ χωρίς λάθη με ειδική αγωγή. Ένα άριστο κρασί είναι στην αντιστοιχία του ένας πρωταθλητής κρασιών και οι πρωταθλητές και οι Ολυμπιονίκες απαιτούν σκληρή αγωγή και προπόνηση για να γίνουν, και όχι την καταφυγή στην εύκολη λύση που προσφέρει το νερό.

Ας πάμε να δούμε και γάπου αλλού τι γίνεται εκτός Ελλάδος, π.χ. στην Πορτογαλία όπου στα

αμπέλια σε εθνικό μέτρο έχουν μέσο όρο παραγωγής 400 κιλά το στρέμμα. Θα μπορούσαν να πάρουν λόγω συχνών βροχοπτώσεων 2000 το στρέμμα! Γιατί προτιμούν τα 400 κιλά το στρέμμα. Σύμφωνα με σύγχρονη έρευνα η Πορτογαλία διατηρεί 3.500.000 στρεμ. αμπέλια με κέρδος οиноπαραγωγού που ξεπερνάει το 1.000.000 δρχ. το στρέμμα και μαζί διεκδικεί απ' την Ευρωπαϊκή μας Ένωση επιδοτήσεις στο 75% για να εγκαταστήσει ακόμα 1.000.000 στρέμματα αμπέλια, όταν εμείς από 3.000.000 στρέμματα αμπέλια που είχαμε προπολεμικά τα ξεριζώσαμε είμαστε σήμερα στα 1.200.000 στρέμματα και η Ε.Ε. δεν μας δίνει όχι μόνο επιδότηση αλλά μας απαγορεύει να φυτέψουμε έστω και ένα στρέμμα! Συμπληρωματικά σας παραθέτω πως ο μέσος όρος παραγωγής σταφυλιών στη χώρα μας ανά στρέμμα είναι 800 κιλά και η μέση πρόσοδος του Έλληνα Αμπελουργού είναι ή δεν φτάνει τις 200.000 ανά στρέμμα!

Φυσικά το θέμα δεν είναι τόσο εύκολο όσο η αριθμητική αναγωγή του. Απλώς εμείς το παραθέτουμε αν θέλετε για ανοιχτή συζήτηση.

Φωτογραφία από συνέλευση Ναιουσαίων αμπελουργών

ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΕΣ ΤΗΣ ΝΑΟΥΣΑΣ
ΕΡΓΟΒΙΟΜΗΧΑΝΙΑ "ΛΑΝΑΡΑ - ΚΥΡΙΤΣΗ ΚΑΙ ΣΙΑ Α.Ε."
ΕΡΓΟΚΛΩΣΤΗΡΙΑ "ΑΔΕΛΦΟΙ ΧΡ. ΛΑΝΑΡΑ Α.Ε."

Η πτώση των κολοσσών

Του Δημήτρη Βλάχου

Δικηγόρου ΠΑΡ' ΑΡΕΙΩ ΠΑΓΩ - Οικονομολόγου
Δημάρχου Νάουσας

ΠΡΟΟΙΜΙΟ

Νάουσα, το "Μάντσεστερ" της Μακεδονίας. Ήταν μια προσωνομμία που κέρδισε η Νάουσα, η μοναδική ίσως βιομηχανικά αναπτυγμένη πόλη της Βορ. Ελλάδος. Με τις γνωστές στον ευρύτερο χώρο εριοβιομηχανίες, εφάμιλλες αυτών του Μάντσεστερ της Αγγλίας. Η αρχή έγινε με το εργοστάσιο "Λόγγου - Τουρμπάλη" το 1875. Η οικογένεια Λαναρά εισέρχεται αργότερα στον βιομηχανικό στίβο, όμως γρήγορα γίνεται η κραταιότερη, με τις δύο εριοβιομηχανίες της.

Δεν είμαι ίσως ο πλέον κατάλληλος να γράψω για την ιστορία της άλλοτε κραταιάς εριοβιομηχανίας "Λαναρά - Κυρίτση" και της "Αδελφής" της εριοκλωστήρια "ΑΔΕΛΦΟΙ ΧΡ. ΛΑΝΑΡΑ". Κάποιοι άλλοι, μεγαλύτεροί μου στην ηλικία, θα πρέπει να ασχοληθούν και να γράψουν. Επιβάλλεται να διατηρηθεί η μνήμη. Εκείνο που επιγραμματικά μπορεί να γράψει κανείς είναι, πως η βιομηχανία

Θεόδωρος Λαναράς- Κατζής

αυτή είναι δημιούργημα των αρχών του 20ου αιώνα και οι δημιουργοί της είναι τρεις, κυρίως, οικογένειες βιομηχάνων Λαναρά, Κύρστη και Πεγλιβάνου. Η ακμή της τοποθετείται στις δεκαετίες του 1920-1930 και τότε απασχολεί κοντά στους 2.000 εργαζόμενους. Αν ληφθεί υπ' όψη ότι η Νάουσα εκείνης της εποχής δεν έχει πάνω από 12.000 κατοίκους, αντιλαμβάνεται κανείς τι σήμαινε αυτός ο αριθμός για την οικονομία της πόλης. Όπως λέει και η επωνυμία της η κύρια ασχολία της ήταν η παραγωγή μαλλίνων υφασμάτων, κουβερτών κ.λ.π. Εκτός από τη Νάουσα όπου ήταν η κύρια παραγωγική της δραστηριότητα, εργοστάσια είχε και στην Αθήνα, στην περιοχή Κολοκυνθούς.

Στη διάρκεια του εμφυλίου πολέμου, όπως εξ άλλου και της κατοχής, τα εργοστάσια στη Νάουσα υφίστανται καταστροφές. Ήταν το τίμημα που πλήρωσε όλη η Ελλάδα, που βγήκε ματωμένη από έναν αδελφοκτόνο πόλεμο 5 ετών και με κατεστραμμένο το σύνολο σχεδόν του παραγωγικού της δυναμικού. Το τέλος του εμφυλίου σπαραγμού, τον Αύγουστο του 1949, βρίσκει τη

βιομηχανία της Νάουσας πλήρως απαξιωμένη, με τεράστιες καταστροφές σε κτίρια και μηχανολογικό εξοπλισμό. Αλλά με συγκριτικά πλεονεκτήματα, άριστο ειδικευμένο προσωπικό, τεχνικό και εργατικό. Ιδιοκτήτες - επιχειρηματίες ικανούς, έντιμους και με άριστη γνώση του αντικείμενου και βέβαια μια μεγάλη παράδοση και τεχνογνωσία. Όμως αυτά, μολονότι σημαντικά, εντούτοις δεν έφθναν για την κερδοφόρα επαναλειτουργία των εργοστασίων. Απαιτούνταν νέες επενδύσεις σε μηχανολογικό εξοπλισμό, εκσυγχρονισμοί και προσαρμογή στις νέες συνθήκες. Μ' άλλα λόγια απαιτούνται κεφάλαια. Όπως όλα δείχνουν η οικογένεια Λαναρά δεν έκανε πίσω και ίσως είναι από τις λίγες, πανελληνίως, οικογένειες βιομηχάνων, που συνεισέφεραν δικά τους κεφάλαια για την επαναδραστηριοποίηση των εργοστασίων. Όπως γράφει ο αείμνηστος Θεόδωρος Λαναράς σε επιστολή του προς τον τότε Υπουργό Βιομηχανίας και Εμπορίου Παπαληγούρα, η οικογένεια Λαναρά εισέφερε περί τις 20.000 χρυσές λίρες (βλέπε φωνή της Ναούσης, φύλλο της 28/4/1975).

Τα ΕΠΙΑ καμμένα

Όμως και αυτά δεν είναι αρκετά. Έτσι έρχεται το ελληνικό κράτος να ενισχύσει τα εργοστάσια με δάνεια. Στις γραμμές που ακολουθούν θα προσπαθήσουμε να διερευνήσουμε αν τα δάνεια ήταν βοήθεια ή τελικώς η αιτία της πτώσης της αυτοκρατορίας.

ΤΟ "ΚΛΙΜΑ" ΚΑΙ "ΑΤΜΟΣΦΑΙΡΑ" ΤΗΣ ΕΠΟΧΗΣ

Όπως είναι γνωστό με τη συμφωνία της Γιάλτας οι τρεις τότε, μεγάλοι Η.Π.Α., Σοβ. Ένωση και Αγγλία, "μοίρασαν" τον κόσμο. Η Ελλάς "παραχωρήθηκε" στην επιρροή της Αγγλίας, που όμως κι αυτή ήταν βαθιά λαβωμένη από τον πόλεμο. Όλα αυτά γίνονται στο τέλος του πολέμου, το 1944. Το 1947 η Αγγλία αδυνατώντας να σηκώσει τα βάρη, αποσύρεται και έτσι η Ελλάς περιέρχεται στη σφαίρα επιρροής των Η.Π.Α. Ο εμφύλιος πόλεμος βρίσκεται σε πλήρη έξαρση και η έκβαση του είναι αβέβαιη. Σε παγκόσμιο επίπεδο ο ψυχρός πόλεμος έχει αρχίσει και ο κόσμος χωρίζεται στα δύο. Ο τότε πρόεδρος των Η.Π.Α. Τρούμαν, θέλοντας να ενισχύσει τη μάχη κατά της Σοβιετικής Ένωσης και ότι νέο και επαναστατικό εκπροσωπούσε αυτή η χώρα, ε-

ξαγγέλλει το "Δόγμα Τρούμαν" που προβλέπει οικονομική, στρατιωτική κ.λ.π. ενίσχυση της Ελλάδας, στην εμφύλια διαμάχη της με την άλλη πλευρά. Όπως είναι αυτονόητο η βοήθεια συνοδεύεται από όρους βαρύτατους, που ουσιαστικά καθιστούν την Ελλάδα προτεκτοράτο των Η.Π.Α. Η Αμερικανική στρατιωτική αποστολή (ποιος δεν θυμάται τον επικεφαλής της στρατηγό Βαν Φλητ) ουσιαστικά διοικεί τον Ελληνικό στρατό. Η Αμερικανική οικονομική αποστολή διαχειρίζεται ουσιαστικά όλη τη βοήθεια, αλλά και διοικεί και διαχειρίζεται όλη την Ελληνική οικονομία. Στο υπουργείο Εθνικής Οικονομίας εγκαθίσταται Αμερικανός επίτροπος, χωρίς την έγκριση του οποίου ουδέν μπορεί να πράξει ο Έλληνας υπουργός. Η νομισματική επιτροπή στην Τράπεζα της Ελλάδος προεδρεύεται από Αμερικανό αξιωματούχο. Με λίγα λόγια, η Ελλάδα κυβερνάται από τους Αμερικανούς αξιωματούχους.

Μέσα σε αυτά τα ασφυκτικά πλαίσια και μεσούντος του εμφυλίου πολέμου, η Ελλάς προσπαθεί να βρει το δρόμο της. Η κρατούσα άποψη για το μέλλον της ελληνικής οικονομίας, είναι αυτή των Αμερικανών, που λέει ότι η Ελλάς δεν μπορεί, εξ αντικειμένου, να αποκτήσει σοβαρή βιομηχανία, αλλά θα παραμείνει ως μια χώρα της

Κουφάρια....

...και εγκατάλειψη.

υπανάπτυκτης περιφέρειας, κυρίως γεωργική. Μάταια ορισμένοι προοδευτικοί προσπαθούν να πείσουν για τις δυνατότητες της Ελλάδας να αναπτύξει σοβαρή Βιομηχανία (Αγγελόπουλος, Μπατσης). Η κρατούσα άποψη είναι αυτή της "πρωχής Ελλάδας" και αυτή η άποψη γίνεται δόγμα, που σηματοδοτεί και κατευθύνει την κρατική πολιτική έναντι της βιομηχανίας. Και όπως είναι αυτονόητο το "Δόγμα" αυτό επηρεάζει και την κρατική πολιτική έναντι των Ναουσαϊκών βιομηχανιών. Για τους Αμερικανούς και τους τότε κυβερνώντες οι βιομηχανίες είναι μια χαμένη υπόθεση και έτσι αντιμετωπίζονται. Τη στιγμή που στη Γερμανία και Ιταλία, δηλαδή τις ηττημένες και πλήρως κατεστραμμένες χώρες, αρχίζει η συστηματική εκβιομηχάνιση, με την εκμετάλλευση των συγκριτικών πλεονεκτημάτων τους (ειδικευμένο προσωπικό, τεχνογνωσία), στην Ελλάδα και ειδικότερα στη Νάουσα, που έχει τα ίδια ακριβώς πλεονεκτήματα, η βιομηχανία αφήνεται να καταρρέει.

Η ΧΡΗΜΑΤΟΔΟΤΗΣΗ ΤΗΣ ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΑΣ

Παρ' όλα όμως τα περί την ανάπτυξη δόγματα, αρχικά στις υπάρχουσες βιομηχανίες δίδονται δάνεια ανασυγκρότησης. Πηγή χρηματοδότησης η βοήθεια από το δόγμα Τρούμαν και διαχειριστής των κεφαλαίων η Ελληνική κυβέρνηση, με την αυστηρή εποπτεία των Αμερικανών. Για τον σκοπό αυτό ιδρύεται ο Οργανισμός Χρηματοδότησεως Οικονομικής Αναπτύξεως (Ο.Χ.Ο.Α), που μετά λίγα χρόνια μετεξελίσσεται σε τράπεζα, τη γνωστή Ελληνική Τράπεζα Βιομηχανικής Αναπτύξεως (Ε.Τ.Β.Α). Τα δάνεια δίνονται σε δραχμές αλλά με ρήτρα δολαρίου. Σημειώνουμε ότι εκείνη την εποχή (αρχές της δεκαετίας του 1950) ο πληθωρισμός καλπάζει, η δραχμή είναι νόμισμα με αναγωγή σε χρυσές λίρες ή δολάρια. Κατά τον Υπουργό Βιομηχανίας τα δάνεια που χορηγήθηκαν στη "Λαναράς - Κύρτσης" ανέρχονται σε 200 εκατ. δρχ. κατά τον Θεόδωρο Λαναρά μόνο σε 112 εκατ. δρχ. Κανένας δεν μπορεί να ξέρει την αλήθεια, αλλά θεωρώ πολύ περισσότε-

ρο αξιόπιστη την άποψη του Θ. Λαναρά. Ομως δεν είναι αυτό το κρίσιμο ζήτημα.

Τον Απρίλιο του 1955 στην εξουσία βρίσκεται η κυβέρνηση του Αλεξ. Παπάγου και "Τσάρος" της οικονομίας είναι ο Σπ. Μαρκεζίνης. Εκείνη την εποχή ο Μαρκεζίνης κάνει αιφνιδίως μια κίνηση που ανατρέπει τα πάντα στην οικονομία. Εν μια νυκτί υποτιμά τη δραχμή κατά 100% και έτσι το δολάριο από 15 δρχ. ανεβαίνει στις 30. Η υποτίμηση αυτή μακροπρόθεσμα έχει ευεργετικές επιπτώσεις στην Ελληνική οικονομία. Η δραχμή από νόμισμα αναξιόπιστο, αποκτά σταθερότητα, αρκεί να επισημανθεί ότι η ισοτιμία δραχμής - δολαρίου μένει η ίδια μέχρι το 1973. Η οικονομία αποκτά ανταγωνιστικότητα πράγμα που ευνοεί την παραγωγή, ενισχύεται ο τουρισμός, αυξάνονται οι εξαγωγές. Ομως για τις βιομηχανίες της Νάουσας είναι κίνηση "Θανάτου". Τα χρέη τους διπλασιάζονται σε μια νύκτα και βέβαια είναι αδύνατη η εξυπηρέτησή τους. Σε αυτό πρέπει να προστεθεί και το γεγονός ότι για να χορηγηθούν τα δάνεια η κυβέρνηση και οι τράπεζες επιβάλλουν και ορίζουν στη διοίκηση της βιομηχανίας ανθρώπους της επιλογής των, που δεν είναι μέτοχοι της εταιρίας και βέβαια ούτε γνωρίζουν πως να τη διοικήσουν, ούτε την πονούν, όπως οι ιδρυτές και μέτοχοι της. Οι δύο αυτοί εξωγενείς παράγοντες, σε συνδυασμό και με τη γενική κρίση που μασιτίζει την Ελλάδα, την ανεργία, τον πληθωρισμό και τη μικρή έως ανύπαρκτη αγοραστική δύναμη των Ελλήνων, οδηγούν τη βιομηχανία σε κατάρρευση. Ενας επιπρόσθετος παράγοντας που επιτείνει την κρίση είναι και η επιχειρηματική νοοτροπία των κυρίων μετόχων της εταιρίας. Είναι επιχειρηματίες της "παλιάς σχολής", είναι άρχοντες με ό,τι καλύτερο περιέχει αυτός ο όρος, αρνούνται να απολύσουν προσωπικό. Συναισθανόμενοι τις καταστροφικές συνέπειες για τη Νάουσα, πτωχεύουν και οι ίδιοι, αλλά παλεύουν, πωλούν περιουσίες και ανθίστανται.

Η κρίση κορυφώνεται στα μέσα της 10ετίας του 1950. Το 1956 με αίτηση του υπουργού Οικονομικών διορίζεται αναγκαστικός διαχειρι-

στής, ο οποίος αναλαμβάνει εξ ονόματος των δανειστών, τη διοίκηση της εταιρίας. Αυτή η ενέργεια είναι η χαρακτηριστική βολή. Με βάση νόμο που ψηφίστηκε εκείνες τις ημέρες, ο αναγκαστικός διαχειριστής είχε, εκτός των άλλων και τη δυνατότητα να αυξήσει το μετοχικό κεφάλαιο της εταιρίας με έκδοση νέων μετοχών που θα περιέλθουν σε πιστωτές ή σε οποιονδήποτε ενδιαφερόμενο επενδυτή, με σκοπό να εξοφληθούν τα χρέη της εταιρίας. Στην πραγματικότητα αυτό δεν έγινε ποτέ. Όμως η αναγκαστική διαχείριση είναι στην κυριολεξία καταστροφική, διότι επιτείνει όλους τους προϋπάρχοντες παράγοντες της κρίσης. Η περιέλευση της κολοσσιαίας βιομηχανίας στα χέρια του αναγκαστικού διαχειριστή είναι από μόνη της καταστροφική. Αυτός δεν γνωρίζει ούτε να παράγει ούτε να διοικεί, ούτε να εμπορεύεται. Στην καλύτερη περίπτωση εν-

διαφέρεται για την προώπιση των συμφερόντων των δανειστών και όχι της εταιρίας, η κατάσταση της οποίας ουδόλως τον ενδιαφέρει γιατί αυτός δεν έχει τίποτε να χάσει, εκτός βέβαια από τη θέση του.

Η ιστομμία αυτή των αναγκαστικών διαχειριστών, αναγκαστικής αύξησης κεφαλαίων και γενικά η κρατική πολιτική έναντι των ευρισκόμενων σε κρίση βιομηχανιών, θυμίζει λίγο τον αλήστου μνήμης Ο.Α.Ε., τον Οργανισμό Ανασυγκρότησης προβληματικών επιχειρήσεων της 10ετίας του 1980, που κατέστρεψε τον παραγωγικό ιστό της ελληνικής οικονομίας, κατασπατάλησε εκατοντάδες δις και δημιούργησε τα "Νέα τζάκια" της Ελληνικής Οικονομίας.

Βέβαια εκ πρώτης όψεως τα μέτρα εκείνα της

Νάουσα 1956: Συλλαλητήριο των Ναουσαίων για την διάσωση των εργοστασίων κατά την έλευση του Κωνσταντίνου Καραμανλή στην πόλη

ελληνικής κυβέρνησης, για την είσπραξη των "παγωμένων πιστώσεων" φαίνονται δίκαια και απολύτως λογικά. Πήρες δάνεια, δεν πλήρωσες, θα σε αναγκάσουμε να πληρώσεις. Όμως τα πράγματα δεν είναι έτσι. Σε μια εποχή που η Ελλάδα βρίσκεται στο σταυροδρόμι ανάπτυξης και υπανάπτυξης, οι παραγωγικές μονάδες χρειάζονται βοήθεια και η κρατική υποστήριξη δίδεται με το σταγονόμετρο, ενώ το μεγάλο μέρος των κονδυλίων οδεύει σε μη παραγωγικές και παρασιτικές δραστηριότητες. Από στοιχεία της τραπεζικής της Ελλάδος αλλά και από μελέτες των καθηγητών Ζολώτα, Αγγελόπουλου, Βαρβαρέσου κ.α. προκύπτει ότι το μέγιστο ποσοστό των κονδυλίων της Αμερικανικής βοήθειας κατασπαταλήθηκε σε παρασιτικές επιχειρήσεις, ενώ ένα επίσης μεγάλο μέρος καταληστεύθηκε από τους επιτήδειους. Η βοήθεια προς τη βιομηχανία της Νάουσας ήταν ελάχιστη και η συμπεριφορά της Ελληνικής πολιτείας προς τις επιχειρήσεις της Νάουσας ήταν σκληρή και εν πολλοίς αντιφατική, αλλά οπωσδήποτε καταστροφική. Εφαρμοζε προφανώς το δόγμα "Ελλάς χώρα της περιφέρειας, κυρίως γεωργική".

Η Νάουσα αντιδρά. Ο Δήμος και το Δημοτικό Συμβούλιο, οι επαγγελματικές οργανώσεις και οι εργαζόμενοι συνιστούν επιτροπές αγώνα και διαμαρτυρίας. Ο πρωθυπουργός κ. Καραμανλής υπόσχεται ότι θα ενισχύσει τις βιομηχανίες της Νάουσας, αλλά τίποτε δεν γίνεται όπως μας πληροφορεί η φωνή της Ναούσης (φύλλο της 16/9/1956) "... Ο κ. Καραμανλής κατόπιν συνεννόησης και μετά τον Παπαληγούρα, διαβεβαίωσε την επιτροπήν ότι αι βιομηχανίαί της Ναούσης θα τύχουν ευνοϊκωτάτης μεταχειρήσεως..." Όμως στο φύλλο της 4/11/56 η ίδια εφημερίδα στο κύριο θέμα της αναφέρει "ένας κολοσσός αργοπεθαίνει" με υπότιτλο "Εριοβιομηχανία Λαναρά - Ο καθημερινός εφιάλτης των εργατών - Ως πότε θα έχουμε το ψωμί μας; - Εργάζονται 3000 - Ρεπό 700". Ενδεικτικό του κλίματος που επικρατεί στη Νάουσα εκείνης της περιόδου είναι το κύριο σχόλιο της ίδιας εφημερίδας (φύλλο 24/2/57) με τον εύγλωττο τίτλο "Ο κ. Υπουργός και η αυτού εξοχότης το ψέμα" που αναφέρεται στις άνευ

αντικρίσματος διαβεβαιώσεις για την "ευνοϊκωτάτην μεταχείρησιν" της Ναουσαϊκής βιομηχανίας.

Έτσι οι κραταιές βιομηχανίες της Νάουσας καταρρέουν στις αρχές της 10ετίας του 1960 και η εριοβιομηχανία εξαφανίζεται από τη Νάουσα. Ήταν αποτέλεσμα μιας κοντόφθαλμης και κατ'εξοχήν αντιαναπτυξιακής κρατικής πολιτικής. Ίσως ήταν και οι εφαρμογή στην πράξη του επικρατούντος δόγματος "της πτωχής αγροτικής Ελλάδος".

ΕΠΙΛΟΓΟΣ

Παρ' όλα όμως τα προεκταθέντα ή ίσως εξ αιτίας αυτών, μετά λίγα χρόνια η βιομηχανία και πάλι ανθίζει στη Νάουσα. Τώρα είναι τα κλωστήρια βάμβακος που παίρνουν τη σκυτάλη, αλλά και η συνθετική ίνα Κρουλόρ. Τα κλωστήρια Ναούσης της οικογενείας Λαναρά, με επικεφαλής τον μεγάλο ευεργέτη της Νάουσας κ. Χρίστο Λαναρά, δίνουν το έναυσμα. Η "Τρικολάν" στο έτοιμο ένδυμα, η "Βέτλανς Νάουσα" και η "Πέλλα Ολυμπος" στην ακριλική κουβέρνα, ο Βαρβαρέσος στη Νηματουργία, συνεχίζουν τη βιομηχανική παράδοση της Νάουσας. Τα κυβερνάδια, μετά από μια λαμπρή πορεία, πτωχεύουν το 1990, ενώ η "Εστία" και η "Μπίλλη - Τσίτση" ουδέποτε συνέρχονται. Όμως η ζωή συνεχίζεται. Η "Βέτλανς Νάουσα" με δωρεά του κ. Χρ. Λαναρά, περιέρχεται στο Δήμο Νάουσας τον Μάρτιο του 2000 και ήδη μελετάται η νέα πορεία της, όχι όμως ως βιομηχανίας. Η "Μπίλλη - Τσίτση" απαλλοτριώθηκε από τον Δήμο το 2001, όπως και η "Λόγγου - Τουρμπάλη" το 1983 και αποτελούν τις βάσεις της νέας ανάπτυξης της Νάουσας. Σε νέους τομείς, τουρισμού, βιοτεχνίας, συνεδρίων κ.λ.π. η ζωή συνεχίζεται και η παράδοση της Ναουσαϊκής επιχειρηματικότητας καλά κρατεί.

Εις μνήμην:

Δημήτριος Μήτσαλας

της Λευκής Σαμαρά

Πλήρης ημερών και αφού χάριξε και την τελευταία Κυριακή της Ναουσαϊκής αποκριάς, έφυγε ένας μεγάλος καλός μας φίλος, ο μπάρμπα Δημητρός ο Μήτσαλας "Ο Μπαμπάς της Λένας".

Όταν το υπόγειο γραφείο μας στην οδό Φιλίππου, που μας είχε παραχωρήσει έναντι συμβολικής αμοιβής ένας άλλος αείμνηστος φίλος ο Ηλίας Οικονόμου είχε κάποια ζέστη, αυτήν την όφειλε στον μπάρμπα - Δημητρώ και στα ξύλα που τακτικά μας εφοδίαζε. Ήταν ένα από τα πολλά γραφεία που άλλαξε στα πενήντα χρόνια της λειτουργίας του ο ΑΝΑΣΤΑΣΙΟΣ ΜΙΧΑΗΛ Ο ΛΟΓΙΟΣ και στα 25 χρόνια έκδοσης της η ΝΙΑΟΥΣΤΑ έως ότου εγκατασταθεί στον φυσικό της χώρο, τη Δημοτική Βιβλιοθήκη (από όπου και πρωτοξεκίνησε ο σύλλογος), με πρωτοβουλία του δημάρχου κ. Πολάκη και τη συμπαράσταση και του κ. Λιόλιου και του σημερινού Δημάρχου κ. Βλάχου.

Στο αξέχαστο όμως υπόγειο της οδού Φιλίππου χωρίς τη βοήθεια του μπάρμπα Δημητρώ δύσκολα θα τα βγάζαμε πέρα.

Τρεις κουτσές καρέκλες "έπιπλο" και μια ψάθινη, όλες δώρο από περισσεύματα συμπολιτών ένα σιδερένιο παλαιό γραφείο, πάλι χάρισμα και μια αρχαιοθήκη αγορασμένη, μετά από πολλά παζάρια ήταν όλα μας τα έπιπλα.

Μετά προστέθηκε και ένα ντιβάνι του Τάκη του Μπάιτη καθώς και ένας μικρός μπερντές που έφθανε μόνον για το μισό παράθυρο και έτσι ήμασταν κοινή θέα για όποιον ήθελε να κατέβει τα σκαλιά του υπογείου και να πάρει τα αμυγδαλάκια του από τις γεμάτες τσέπες του Οδυσσέα.

Κουρνιασμένοι όλοι μας κάτω από τις φτερούγες του, κολλούσαμε με ζυμαράκι τα χαρτάκια με τις διευθύνσεις των συνδρομητών της ΝΙΑΟΥΣΤΑΣ για να σταλούν, της οποίας το μοντάζ το κάναμε με... σελοτέιπ, πάλι μόνοι μας. Τα έσοδα πάντα πενιχρά, μεγάλο όμως το κέφι για προσωπική εργασία.

Όταν οι εκδόσεις μας, μας έπνιξαν δημιουργώντας το αδιαχώρητο, κάναμε μια μεγάλη σπατάλη για αγορά ραφιών.

Η μεγάλη οικονομική ανάσα είχε έρθει από τις "Εκκλησιάζουσες", που ανεβάσαμε με τον Χρήστο τον Μπαταντζή και κάνανε ρεκόρ εισιτηρίων και ο Μπαταντζής αντί να πάρει... έδινε κιόλας. Έτσι κάπως συμμαζευτήκαμε... ευπρεπώς.

Φρουρός μας σε όλα τα κοινά και πρακτικά ο μπάρμπα Δημητρός ο Μήτσουλας.

Τα ξύλα ερχότανε κανονικά κομμένα και στοιβάζονταν στη σειρά, από τα χέρια του και τα προσανάμματα σε τελάρο. Παράλληλα έφερνε κλαδάκια, φύλλα η και άνθη που παρουσίαζαν προβλήματα και περίμενε τη διάγνωση του Οδυσσέα στην οποία προσέθετε και την πείρα του.

Μας κοίταζε με το όμορφο χαμόγελό του, ήλεγχε την ξυλόσομπα αν καίει καλά και μας άφηνε να δουλέψουμε.

Ο αξέχαστος μπάρμπα Δημητρός, που μας έδωσε και την ποιο εκκλησιαστική αφήγηση για τη ζωή των βιομηχανικών εργατών της Νάουσας, την οποία παραθέτουμε σαν ελάχιστο φόρο τιμής στη μνήμη του μεγάλου μας φίλου που έφυγε.

".....Για τους φτωχούς Ναουσαίους και τους πρόσφυγες που μόλις είχαν έρθει ξεριζωμένοι από τις πατρίδες τους το καθημερινό μεροκάματο ήταν πραγματικά ενεργητικό, αλλά και οι συνθήκες δουλειάς πολύ σκληρές χωρίς καθόλου ελεύθερο χρόνο για προσωπική ζωή. Προφανώς οι ίδιοι κανόνες εργασίας ίσχυαν για όλες τις βιομηχανίες της εποχής. Το ωράριο αυτό συνεχίστηκε μέχρι το 1935, οπότε η κυβέρνηση Μεταξά καθιέρωσε το οκτάωρο. Τις παρουσίες κατέγραφε κάθε μέρα ο Γιώργος ο Τζιαμάλης, ο ίδιος υπολόγιζε και τα μεροκάματα που πληρώνονταν κάθε 15 μέρες με επιταγή. Την επιταγή εξαργύρωναν σνήθως στο μπακάλη, που κρατούσε πρώτα τα βρεσέδια του δεκαπενθημέρου.

Ημέρες άδειας δεν είχαν καθιερωθεί ακόμη, και το προσωπικό δούλευε συνέχεια όλο το χρόνο. Αργίες ήταν οι μεγάλες θρησκευτικές γιορτές χωρίς όμως να πληρώνεται ημερομίσθιο γι' αυτές τις μέρες. Μια καινοτομία που καθιέρωσαν οι

Λαναράδες ήταν να δίνουν κάθε χρόνο την Πρωτοχρονιά δώρο στους εργάτες ύφασμα για ρούχα και στις εργάτριες που παντρεύονταν ένα σημαντικό χρηματικό ποσό. Μια άλλη κοινωνική παροχή ήταν η δωρεάν ιατροφαρμακευτική περίθαλψη. Αν κάποιος από τους εργαζόμενους αρρώστανε πήγαινε στο γιατρό τον Κων. Χ'Γρηγοριάδη (Χ'Γιαννούση) ή τον καλούσε στο σπίτι χωρίς να πληρώσει γιατί αυτό πληρωνόταν από το εργοστάσιο, επίσης και τα φάρμακα που χρειαζόταν τα έπαιρνε δωρεάν από το φαρμακείο με απόδειξη του γιατρού.

Στα πρώτα χρόνια της λειτουργίας του εργοστασίου οι εργάτες έπαιρναν το φαγητό τους από το σπίτι. Έβαζαν στο γιαμάκι τα φασόλια, τις μελιτζάνες και τις ντομάτες τις τηγανητές, το μπάτσιο και τις ελιές, το δε ψωμί το τύλιγαν στο μαντίλι ή σε χαρτί που το έβγαζαν από το στημόνι. Στις 12 σφύριζε η σφυρίχτρα για τη μεσημεριανή διακοπή και τα μηχανήματα σταματούσαν. Οι εργάτες καθόταν πάνω στις κάσες από τα μασούρια για να φάνε. Τις κρύες μέρες του χειμώνα συγκεντρώνονταν γύρω από τις σόμπες που έκαιγαν για συμπληρωματική θέρμανση και παρζιάλιζαν το ψωμί τους, ενώ όταν ζέσταινε ο καιρός έβγαιναν έξω από το κτίριο και καθόταν για φαγητό κάτω από τις κοντσουπιές στις όχθες της Αράπιτσας. Απ' αυτές τις κοντσουπιές έκοβαν ανθισμένα κλαδιά την Πρωτομαγιά, πολύ πριν καθιερωθεί σαν εργατική, και τα έβαζαν στον αργαλειό τους. Όταν περίσσευε λίγη ώρα μέχρι την επόμενη σφυρίχτρα, στις 1 μ.μ. έγερναν λίγο το κεφάλι τους πάνω στον αργαλειό για να ξεκουραστούν, γιατί τους περίμενε πολύ δουλειά ακόμη μέχρι το βράδυ.

Πριν από το μεσημεριανό κρατούσε για προσφάι δίπλα στο μηχανήμα του ο εργάτης ένα κομμάτι ψωμί, το ίδιο έκανε και για δειλινό. Την ώρα της μεσημεριανής διακοπής συγκεντρώνονταν έξω από το εργοστάσιο διάφοροι μικροπωλητές που πωλούσαν χαλβά και διάφορα άλλα ζαχαρωτά, ως πρόδρομοι των σημερινών κυλικείων ή καντινών. Κάποια εποχή, που είχε ενσκήψει επιδημία τύφου, για προληπτικούς λόγους δεν τους άφηναν να φέρουν φαγητό από το σπίτι παρά τους μοίραζαν ψωμί που έφερναν από τους

φούρνους και έτσι περνούσαν όλη τη μέρα με σκέτο ψωμί.

Το 19(;) άρχισε να λειτουργεί σιτιστήριο για τους εργαζόμενους που διατηρήθηκε μέχρι την εποχή του πολέμου. Και μετά την καθιέρωση του δώρου οι εργάτες της πρωινής βάρδιας αφού σχολούσαν παρέμεναν για φαγητό, ενώ οι της απογευματινής βάρδιας έρχονταν νωρίτερα για τον ίδιο λόγο. Το ισόγειο του εργοστασίου διαμορφώθηκε σε τραπέζαρία με μεγάλα τραπέζια και καρέκλες ενώ έξω στην αυλή κτίσθηκαν μαγειρεία. Αρχιμάγειρας ήταν ο Πατσιάς, ενώ βοηθοί ο Παπασαράτσης (ο μετέπειτα ιερέας), ο Μαργ. Χωροπανίτης και ο Οσλιανίτης. Το φαγητό ήταν άριστο. Δύο φορές την εβδομάδα μαγείρευαν κρέας και τις υπόλοιπες όσπρια, ζυμαρικά ή λαχανικά. Στην αρχή η σίτιση ήταν δωρεάν, αργότερα όμως κρατούσαν 2 δραχ. την ημέρα από το ημερομίσθιο.

Το εργοστάσιο "Λαναρά - Κύρση" πριν γίνουν τα Εριοκλωστήρια το 1929, παρήγαγε σαγιάκια, χακί, κουβέρτα και υποσάγματα για τον ελληνικό στρατό, χρησιμοποιώντας εγχώρια μαλλιά. Αργότερα τα Εριοκλωστήρια χρησιμοποιούσαν μαλλιά Ν. Ζηλανδίας για υφάσματα καλύτερης ποιότητας, καρντέ. Το μαλλί περνούσε όλα τα στάδια επεξεργασίας. Πρώτα πλνόνταν με ζεστό νερό και στη συνέχεια χωρίζονταν σε ποιότητες. Στο "λύκο" κόβονταν η προβιά σε κομμάτια και στο χαρμάνι ανακατεύονταν όλα τα μαλλιά της ίδιας ποιότητας. Στα "λανάρια" γινόταν το φιτίλι και σε "πάγκους" στριβόταν το φιτίλι σε κλωστή. Το καλύτερο μαλλί χρησιμοποιούνταν για στημόνι και το κατώτερο για υφάδι. Τα μασούρια για το στημόνι τυλίγονταν σε κουβαρίστρες και στην ιδιάστρα γίνονταν τα ρολά του στημονιού. Τέλος οι εργάτριες έκαναν το μίτωμα όπου περνούσαν τις κλωστές από τα μιτάρια και το χτένι. Κάθε ρολό είχε 250 μέτρα στημόνι και απ' αυτό υφαιναν 5 κομμάτια των 50 μέτρων υφάσμα. Στα σαγιάκια και τις κουβέρτες το στημόνι είχε λιγότερα μέτρα. Τα χοντρά υφάσματα υφαινονταν στα μεγάλα "αργαλειά". Αργότερα εγκαταστάθηκαν και μικρά αργαλειά για λεπτά υφάσματα, αλλά και βαμβακερά. Το υφάσμα είχε τη δική του επεξεργασία στο πλυντήριο, βαφείο, μπατάνια, στεγνωτήριο, φινιριστήριο, σιδερωτήριο μέχρι να

γίνει το τόπι για το εμπόριο.

Το περισσότερο προσωπικό, άνδρες και γυναίκες, δούλενε στους αργαλειούς. Κάθε εργάτης χειριζόταν ένα αργαλειό, όπου άλλαζε τη σαΐτα και πρόσεχε να μη κοπεί το στημόνι. Στην παραγωγή του υφάσματος γινόταν έλεγχος, αν δεν παρήγαγε τα μέτρα που προβλέπονταν ημερησίως του γινόταν παρατήρηση. Στο σαγιάκι ήταν πιο ελαστικοί γιατί τα νήματα κόβονταν συχνά και η παραγωγή ήταν μικρή.

Με την εφαρμογή του δώρου και της βάρδιας άλλαξε το σύστημα εργασίας. Καθιερώθηκε το "κουτουρου", δηλαδή πληρωμή του εργάτη σύμφωνα με την παραγωγή του. Και ήταν πολλές οι περιπτώσεις που ο εργάτης δεν έφτανε το όριο του ημερομισθίου. Μάλιστα για να μην είναι η ποσότητα της παραγωγής εις βάρος της ποιότητας καθιερώθηκαν και ρήτρες. Στην τελειοποίηση όπου γινόταν και έλεγχος του υφάσματος κάθε εργάτη - έγραφε το όνομά του στο τόπι - αν διαπιστωνόταν ελάττωμα επιβαλλόταν πρόστιμο ανάλογο της ζημιάς. Η επιτήρηση της εργασίας ήταν αυστηρή, ενώ περιθώρια για διαμαρτυρία δεν υπήρχαν. Παράλληλα μεταξύ του προσωπικού υπήρχαν άτομα που τύχαιναν εννοϊκότερης μεταχείρισης ανάλογα με τις πολιτικές ή θρησκευτικές τους πεποιθήσεις.

Αφησα για το τέλος μια ευχάριστη ανάμνηση από την εργατική ζωή, που ήταν η λειτουργία και το γλέντι που γινόταν κάθε χρόνο στον Άγιο Νικόλαο από τους Λαναράδες την ημέρα της Αναλήψεως. Εκεί ο Πατσιάς ετοίμαζε φαγητό για όλο το προσωπικό που γλεντώντας ξεχνούσε τα βάσανά του. Η γιορτή αυτή απέκτησε μεγαλύτερη αίγλη όταν, μετά τη μεταφορά των δραστηριοτήτων των βιομηχάνων στην Αθήνα, ερχόταν την ημέρα αυτή με τη φροντίδα του εργοστασίου το προσωπικό των Αθηνών και έσμιγε στον Άγιο Νικόλαο με τους συμπατριώτες συναδέλφους.

Η γενοκτονία των Ελλήνων του Πόντου

Ενα γιγάντιο έργο που ...αναζητεί εκδότη

Η ολομέλεια της Βουλής των Ελλήνων, αποφάσισε ομόφωνα στις 24 Φεβρουαρίου 1994 την 19η Μαΐου ως ημέρα μνήμης της Γενοκτονίας των Ελλήνων του Πόντου και στις 20 Μαΐου του 1996 ο Πρόεδρος της Βουλής των Ελλήνων Απόστολος Κακλαμάνης ανέθεσε στον Κωνσταντίνο Φωτιάδη, γνωστό ιστορικό του Αριστοτελείου Πανεπιστημίου, και στον Μιχάλη Χαραλαμπίδη, πολιτικό επιστήμονα, τη συγκέντρωση, αξιοποίηση, συγγραφή και επιμέλεια της έκδοσης ενός τόμου που θα τεκμηριώνει την αναγνώριση της γενοκτονίας και παραρτημάτων στα οποία θα περιλαμβάνονταν τα περίπου 9000 έγγραφα που αναφέρονται στο ολοκαύτωμα του ποντιακού Ελληνισμού.

Ο καθηγητής του ΑΠΘ Κώστας Φωτιάδης αποδέχτηκε την πρόταση, αρνήθηκε οποιαδήποτε αμοιβή, όχι μόνον για τη συγγραφή του έργου, αλλά και για τα χιλιάδες έγγραφα που συγκέντρωσε, φωτοτύπησε και μετέφρασε και ζήτησε κάποια παράταση χρόνου πέραν του έτους, γιατί το αρχαιακό υλικό ήταν τεράστιο.

Τον Μάιο του 1999 το έργο ολοκληρώθηκε σε 14 τόμους και παραδόθηκαν, όπως είχε αποφασιστεί οι τρεις πρώτοι τόμοι στην επιστημονική επιτροπή της Βουλής για την αξιολόγησή του.

Το Οκτώβριο του 1999 παραδόθηκε ολόκληρο το έργο από τον κ. Φωτιάδη στον Γενικό Γραμματέα της Βουλής κ. Π. Τζωρτζόπουλο, ο οποίος με αμηχανία ενοχής αρνήθηκε να παραλάβει τους τόμους, δεν αποκάλυψε τους πραγματικούς πολιτικούς λόγους, αλλά προσπάθησε να ρίξει την ευθύνη στον αυξημένο αριθμό των τόμων και την καθυστέρηση!!! της παράδοσης.

Εκτοπισμένοι του πόντου ενώ πορεύονται κάποιι στην έρημο της ανατολίας (απο το βιβλίο "Ο ΠΟΝΤΟΣ" εκδόσεις ΜΑΛΛΙΑΡΗΣ-ΠΑΙΔΕΙΑ)

Για την άρνηση της παραλαβής του έργου ο κ. Φωτιάδης ενημέρωσε τον πρόεδρο της Βουλής κ. Κακλαμάνη και ζήτησε έγγραφη απάντηση, για την τελική απόφαση ως προς την έκδοση του.

Δυστυχώς μέχρι αυτήν τη στιγμή δεν πήρε καμία.

Ο κ. Φωτιάδης απεφάσισε να προχωρήσει μόνος του στην έκδοση του έργου, αναζητώντας χορηγούς στον δημόσιο και ιδιωτικό φορέα, αλλά και προγράφοντας συνδρομητές, οι οποίοι στην πρώτη έκδοση των χιλίων αντιτύπων θα πληρώσουν μονάχα τα έξοδα της έκδοσης, 60.000 δρχ. για τους 14 πολυτελέστατους τόμους.

Γιατί όπως είπε και ο Πρόεδρος της Δημοκρατίας "Οι Πόντιοι έχουν δίκαια παράπονα απέναντι σε όλους, ούτε την ιστορία τους διδάσκουμε επαρκώς, ούτε τις θυσίες, τις οποίες ξέρουμε..."

(Για τις προεγγραφές των χορηγών και των συνδρομητών η διεύθυνση είναι: Κωνσταντίνος Φωτιάδης, Αγίου Δημητρίου 128 Τ.Κ. 54635 Θεσ/νίκη - τηλ. 031 210520 Αριθμ. Λογ. ALFA Τράπεζα Πίστewος 717-002101-015900).

Εκδόσεις:

Ιστορικό μυθιστόρημα

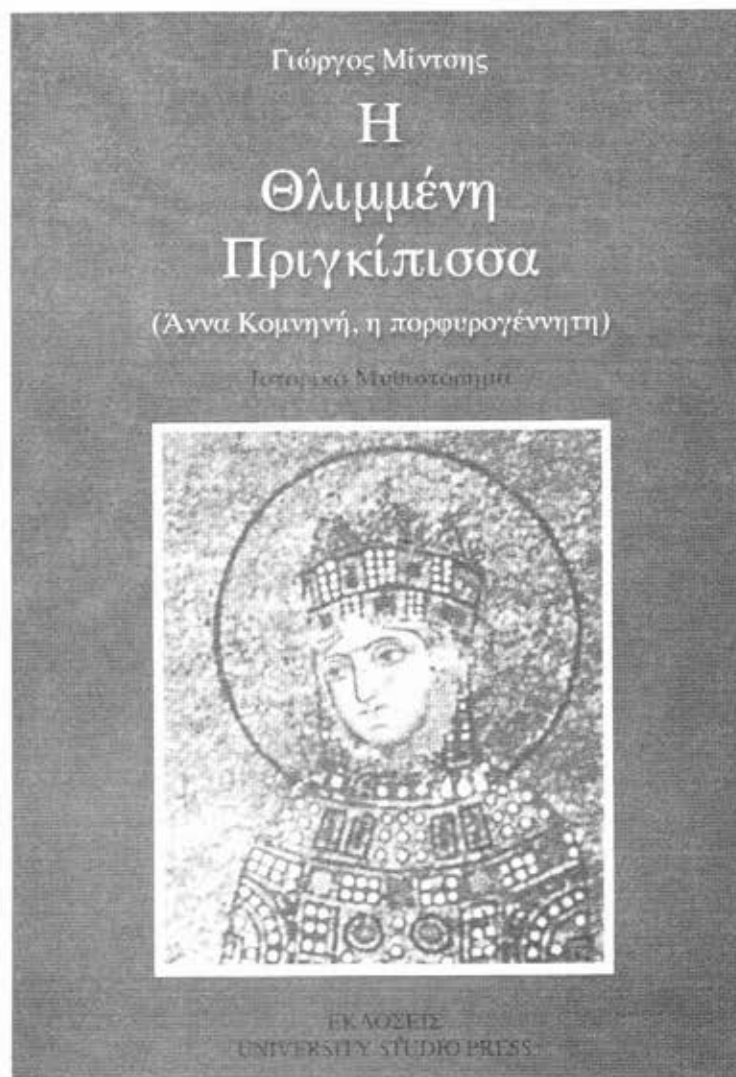
“Η ΘΛΙΜΜΕΝΗ ΠΡΙΓΚΙΠΙΣΣΑ

ANNA KOMNHNH H PORPHYROGENNHTH”

“Όταν ο έρωτας και η δύναμη για εξουσία συγκρούονται, η μοίρα παίζει παράξενα παιχνίδια στους ανθρώπους”. Η “Θλιμμένη Πριγκίπισσα” είναι ένα ιστορικό μυθιστόρημα, το οποίο στηρίζεται αποκλειστικά στις πηγές (Βυζαντινούς χρονογράφους) και αναφέρεται στη ζωή μιας σπουδαίας γυναίκας του Βυζαντίου, της Άννας Κομνηνής της Πορφυρογέννητης. Η Άννα Κομνηνή ήταν μια γυναίκα - επαναστάτρια για την εποχή της. Για να πετύχει τους σκοπούς της δεν χρησιμοποιούσε γυναικεία όπλα (γοητεία, πονηριά) αλλά “ανδρικά” μέσα, δύναμη, όπλα, επιμονή. Ίσως να ήταν μια από τις πρώτες φεμινίστριες στα χρονικά, αλλά η απόπειρά της ήταν καταδικασμένη να αποτύχει μέσα στην αυστηρά ανδροκρατούμενη κοινωνία του βυζαντινού παλατιού. Η “Αλεξιάς”, το βιβλίο της για τη ζωή και το έργο του πατέρα της Αλέξιου Κομνηνού, αποτελεί ακόμη και σήμερα βασικό εργαλείο στα χέρια των Βυζαντινολόγων. Στο βιβλίο, που κυκλοφορεί από τις καλές θεσσαλονικιώτικες εκδόσεις, καταγράφονται, εκτός της ζωής της, η πολιτική και κοινωνική ζωή στο Βυζάντιο, οι ίντριγκες των ανακτόρων, η ισχύς της Εκκλησίας και η διεισδυτικότητα των αιρέσεων.

Με τη “Θλιμμένη Πριγκίπισσα” ο Γιώργος Μίντσος κάνει την πρώτη του εμφάνιση στο μυθιστόρημα, ενώ είναι ήδη γνωστός από τα ιστορικά του συγγράμματα για το μακεδονικό ζήτη-

μα και τη γερμανική κατοχή στην Ελλάδα. Το 1998 βραβεύτηκε από την Ακαδημία Αθηνών για το βιβλίο του “Εθνολογική σύνθεση της Μακεδονίας”.

Τιμητική βραδιά συγγραφέων

Ανθρώπους του βιβλίου και των γραμμάτων, ανθρώπους που έχουν προσφέρει πολύτιμες υπηρεσίες στα ελληνικά γράμματα, τίμησε ο Σύνδεσμος Εκδοτών Βόρειας Ελλάδας, σε εκδήλωση που πραγματοποιήθηκε το βράδυ του Σαββάτου 3 Μαρτίου 2001 στην αίθουσα του Μακεδονία Παύλας.

Μεταξύ αυτών που τιμήθηκαν ήταν και ο αντιπρόεδρος της Πολιτιστικής Εταιρείας Νάουσας, δημοσιογράφος και διευθυντής ειδήσεων της ΕΤ3 Κώστας Μπλιάτζας.

Ο πρόεδρος του Σ.ΕΚ.Β.Ε. Χαράλαμπος Μπαμπουνάκης μεταξύ άλλων δήλωσε "Η τιμητική βραδιά συγγραφέων που έχει καθιερώσει ο Συνδ. Εκδ. Βόρειας Ελλάδας έχει γίνει θεσμός για τον Βορειοαλλαδικό χώρο.

Έχει στόχο τη βράβευση των προσπαθειών του Βορειοελλαδικών δημιουργών και τη δημιουργία κινήτρου άμιλλας στο ευρύτατο και ιδιαίτερα πρόσφορο αυτό πεδίο της λογοτεχνικής δημιουργίας.

Τους Έλληνες λογοτέχνες τους χαρακτηρίζει ένας δυναμισμός, γι' αυτό η προσπάθειά τους θα πρέπει από όλους μας και να υποστηριχθεί και να προωθηθεί, να τους περιβάλλουμε με την εμπιστοσύνη μας και να τους ενθαρρύνουμε.

Ο συγγραφέας αποτελεί την πηγή και τον εμπλουτισμό της λογοτεχνικής δημιουργίας.

Ο συγγραφέας είναι ο εγγυητής της διατήρησης και της ακτινοβολίας της πολιτιστικής ταυτότητας, σ' όλη την οικουμένη. "

Ο Κώστας Μπλιάτζας βραβεύεται από τον βουλευτή κ. Χάρη Καστανίδη

ΑΠΟ ΤΗΝ ΟΜΑΔΑ ΘΕΑΤΡΟΥ ΤΟΥ 2ου ΛΥΚΕΙΟΥ ΝΑΟΥΣΑΣ

Ιφιγένεια εν Αυλίδι

Του Δημήτρη Βάντση

Τη γνωστή τραγωδία "Ιφιγένεια εν Αυλίδι" του Ευριπίδη ξαναζωντάνεψαν με την παραστάσή τους η Ομάδα Θεάτρου του 2ου Ενιαίου Λυκείου της Νάουσας. Η Ιφιγένεια, κόρη του Αγαμέμνονα, λαμβάνει ένα μήνυμα απ' τον πατέρα της που της ζητά να πάει στην Αυλίδα, με πρόσχημα το γάμο της με τον Αχιλλέα. Στην Αυλίδα είναι συγκεντρωμένος όλος ο στρατός των Ελλήνων και θέλει να εκστρατεύσει εναντίων της Τροίας, αλλά η Θεά Αρτεμις, θυμωμένη με τον Αγαμέμνονα που σκότωσε το αγαπημένο της ελάφι, δεν αφήνει το στόλο να αποπλεύσει, ώστε να εκδικηθεί την αρπαγή της ωραίας Ελένης απ' τον Πάρι. Όταν η Ιφιγένεια μαζί με τη μητέρα της, την Κλυταιμνήστρα, φτάνουν στην Αυλίδα πληροφορούνται ότι ο Αγαμέμνονας με συμβουλή του μάντη Κάλχα σκοπεύει να θυσιάσει την κόρη του στην Αρτεμη για να ξεκινήσει η εκστρατεία. Ζητούν τότε τη βοήθεια του Αχιλλέα

και αυτός δέχεται να τις προστατέψει θιγόμενος από τη χρησιμοποίηση του ονόματός του

2^ο Ενιαίο Λύκειο Νάουσας Ημαθίας
Ομάδα Θεάτρου
Περίοδος 2000-2001

Ευριπίδη

"Ιφιγένεια εν Αυλίδι"

Τραγωδία

ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ:

ΕΚΗΝΟΘΕΣΙΑ-ΕΚΗΝΟΓΡΑΦΙΑ:

ΜΟΥΣΙΚΗ:

ΧΟΡΟΓΡΑΦΙΕΣ:

ΠΑΡΙΣΗΣ ΚΑΤΣΑΡΟΣ

ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΣ ΟΙΚΟΝΟΜΟΥ

ΠΕΤΡΟΣ ΣΤΟΙΔΗΣ

ΔΗΜΗΤΡΑ ΧΟΝΔΡΟΓΙΑΝΝΗ

Πρώτη Παράσταση: Σάββατο 10 Φεβρουαρίου 2001
Δημοτικό Θέατρο Νάουσας

στον υποτιθέμενο γάμο. Τη λύση στην τραγωδία δίνει η Ιφιγένεια που δέχεται να θυσιαστεί για το καλό της πατρίδας. Την ώρα όμως που το μαχαίρι υψώνεται η Άρτεμη παίρνει την Ιφιγένεια και στη θέση της βάζει ένα ελάφι.

Μια παράσταση από μαθητές Λυκείου σε μια τραγωδία με τόσο πλούσιο λόγο

πρωταρχικό σκοπό έχει να πετύχει τους παιδαγωγικούς της σκοπούς, χωρίς ωστόσο να παραβλέπει το αισθητικό αποτέλεσμα. Από την άποψη αυτή κάθε προσπάθεια που φέρνει σε επαφή τα παιδιά με τα νοήματα, τον

πλούσιο λόγο των αρχαίων κειμένων, σε μια πιο ζωντανή προσέγγιση που προσφέρει η θεατρική παράσταση, είναι πετυχημένη. Όταν δε ο χορός του έργου, (ερμηνευτικά δεν μπορούμε να έχουμε μεγάλες απαιτήσεις)

Φωτογραφία από την παράσταση: Χορός, Κλυταιμίστρα, Ιφιγένεια, Αχιλλέας, Φρουροί.

Φωτογραφία από την παράσταση: Κλυταιμίστρα - Αγαμέμνων - χορός

που δίνουν το στίγμα μιας τραγωδίας, καταφέρουν με την κίνησή, το ρυθμό, τη μουσική και το λόγο να αποδώσει την τραγικότητα των στιγμών τότε είναι πετυχημένη και από τη δεύτερη άποψη που είναι η αισθητική.

Η σκηνοθεσία - σκηνογραφία - κοστούμια ήταν του Αλέξανδρου Οικονόμου, τις χορογραφίες επιμελήθηκε η Δήμητρα Χονδρογιάννη, τη μουσική που παίχτηκε ζωντανά από μαθητές συνέθεσε ο Πέτρος Στοϊδης, ενώ τη γενική επιμέλεια είχε η Αναστασία Μουζουράκη. Η μετάφραση ήταν του Παρίση Κατσαρού.

Τους ρόλους ερμήνευσαν: Χρήστος Χονδρογιάννης (Αγαμέμνων), Δημήτρης Χρυσικός (Πρεσβύτες), Θεόκτιστος Σαρασίδης (Μενέλαος), Πέτρος Κρομνδούσας (Αγγελιοφόρος), Ματίνα Τσένκου

(Κλυταιμίστρα), Νατάσα Ακριτίδου (Ιφιγένεια), Δημήτρης Ρακιτζής (Αχιλλέας), Θάνος Μίσιας, Κωστής Κωσταβάρας (Αγγελιοφόροι).

Στο χορό των γυναικών συμμετείχαν: Σώτια Ηλιάδου, Μαρία Σιδηροπούλου, Νατάσα Λογδανίδου, Βέφα Σύρκου, Ρούλα Τομασέκ, Εβίτα Μπουρλίδου, Ελενα Λένου, Ντίνα Ψαρά, Μαρία Καρδάκου, Μαρία Καζαντζίδου, Μαρία Σύρκου, Ντίνα Πουτκάρη.

Στρατιώτες ήταν: Δημήτρης Μπίλης, Ηλίας Ευαγγέλου, Κώστας Μπιλιούρης, Παναγιώτης Καραμανλής.

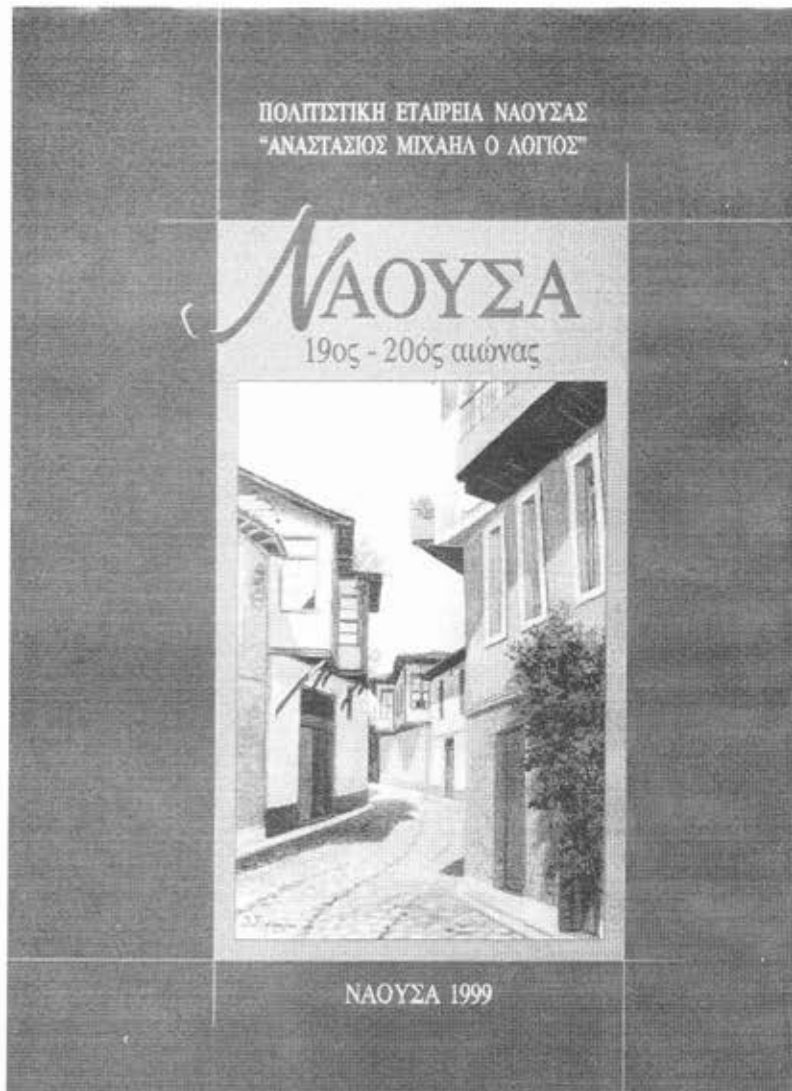
Μουσικοί: Μαρία Πέτκου, Κώστας Κράβαρης, Μυρτώ Καρανάτσιου

Τραγούδι: Ντίνα Πουτκάρη, Σώτια Ηλιάδου

Φωτογραφία από την παράσταση: Χορός - Ιφιγένεια - Κλυταιμίστρα

"Νάουσα 19ος - 20ος αιώνας" ...

*...ένα βιβλίο που δεν πρέπει να λείπει
από την βιβλιοθήκη σας*

ΔΙΑΘΕΣΗ: - Πολιτιστική εταιρεία Νάουσας (Δημοτική βιβλιοθήκη)
τηλ. (0332) 24102, (0332) 22.575

